

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

**Кафедра економіки та підприємництва
імені професора І. М. Брюховецького**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

**на тему: Ефективність підприємницької діяльності
сільськогосподарського підприємства та обґрунтування шляхів
його розвитку**

Виконав:

Корольков Микита Олександрович

здобувач вищої освіти за спеціальністю
076 «Підприємництво та торгівля»

**Науковий
керівник:**

Єфанов Володимир Анатолійович

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького

Рецензент:

Суми - 2025

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Економіки і менеджменту
Кафедра Економіки та підприємництва імені
Освітній ступінь професора І.М. Брюховецького
Спеціальність другий (магістерський) рівень вищої освіти
076 «Підприємництво та торгівля»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Зав. кафедри Олександр КОВБАСА
«__» _____ 20 24 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧЕВІ ВИЩОЇ ОСВІТИ *Королькову Микиті Олександровичу*

1. Тема кваліфікаційної роботи: Ефективність підприємницької діяльності сільськогосподарського підприємства та обґрунтування шляхів його розвитку
2. База практичного дослідження: ФГ «Шайденко Тетяна Олександрівна»
3. Керівник роботи Єфанов Володимир Анатолійович, к.е.н., доцент

затверджена наказом по університету від «__» _____ 2024 р. №

4. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) 22 грудня 2025 р.

5. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні та зведені документи, статутні та установчі документи, фінансова, статистична звітність суб'єктів господарювання, монографії, фахові наукові статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань підвищення ефективності підприємницької діяльності підприємства та обґрунтування стратегії його розвитку

6. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- дослідити теоретико-методичні основи ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств;
- надати організаційно-економічну характеристику фермерського господарства;
- здійснити аналіз фінансово-економічних показників ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства;
- надати оцінку ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства;
- виявити резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства;
- розробити та обґрунтувати стратегію розвитку фермерського господарства;
- визначити економічний ефект від впровадження стратегії розвитку фермерського господарства.

Завдання прийняв
до виконання

Дата отримання завдання

Підпис

Ім'я ПРИЗВИЩЕ

21 жовтня 2024 р.

АНОТАЦІЯ

Корольков М.О. Ефективність підприємницької діяльності сільськогосподарського підприємства та обґрунтування шляхів його розвитку

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля», СНАУ, Суми-2025 р. – Рукопис.

У кваліфікаційній роботі досліджено питання оцінки ефективності підприємницької діяльності та обґрунтування стратегічного розвитку сільськогосподарського підприємства (на прикладі ФГ «Шайденко Т. О.»). Досліджено теоретико-методичні основи ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств; проведено оцінку та аналіз стану ефективності підприємницької діяльності ФГ «Шайденко Т. О.»; розроблено шляхи удосконалення ефективності та обґрунтовано стратегію розвитку досліджуваного господарства.

Теоретичні положення роботи базуються на комплексному розгляді ефективності через взаємодію технологічного, економічного, соціального та екологічного підходів. Специфіка малих аграрних формувань розкрита через призму обмеженості ресурсів, високої ризикованості та необхідності балансування між короткостроковою рентабельністю та довгостроковою стійкістю.

У ході аналізу виявлено позитивну динаміку виробничих показників на тлі критичного погіршення фінансових результатів. Ключовим результатом діагностики стало встановлення основної проблеми – значного падіння рівня рентабельності з 22,7% до 5,8% через непропорційне зростання собівартості, що свідчить про неефективне управління витратами при масштабуванні виробництва. Встановлено, що поточна бізнес-модель, заснована на екстенсивному товарному рослинництві, є нестійкою та вимагає структурних змін. Удосконалення ефективності пропонується здійснити через три взаємопов'язані стратегічні напрями: оптимізацію структури посівних площ, технологічну модернізацію та диверсифікацію діяльності.

Прогнозні результати реалізації стратегії розвитку розраховані на п'ятирічну перспективу. Моделювання показує, що впровадження заходів забезпечить зростання виручки в 2,27 рази (до 95 млн грн.) та чистого прибутку в 5,56 рази (до 12,16 млн грн.). Рентабельність діяльності має відновитися до рівня 15,2%. Загальний обсяг необхідних інвестицій становить 72,8 млн грн. з терміном окупності 4,1 року та рентабельністю інвестицій на рівні 25,8%. Соціальний ефект стратегії полягає у зростанні продуктивності праці на 127% та середньої заробітної плати на 80% без збільшення чисельності персоналу.

Ключові слова: ефективність, підприємницька діяльність, сільськогосподарське підприємство, фермерське господарство, рентабельність, стратегія розвитку, диверсифікація, оптимізація витрат, інвестиційний проект, економічний ефект.

SUMMARY

Korolkov M.O. The effectiveness of agricultural enterprise management and justification of its development paths

Qualification work in the specialty 076 “Entrepreneurship and Trade”, SNAU, Sumy-2025 - Manuscript.

The thesis examines the issues of assessing the effectiveness of entrepreneurial activity and justifying the strategic development of an agricultural enterprise (using the example of the Shaydenko T. O. Farm). The theoretical and methodological foundations of the effectiveness of entrepreneurial activity of agricultural enterprises are examined; the effectiveness of entrepreneurial activity of the Shaydenko T. O. Farm is assessed and analyzed; ways to improve effectiveness are developed and a strategy for the development of the farm under study is substantiated.

The theoretical provisions of the work are based on a comprehensive consideration of efficiency through the interaction of technological, economic, social, and environmental approaches. The specificity of small agricultural formations is revealed through the prism of limited resources, high risk, and the need to balance short-term profitability and long-term sustainability.

The analysis revealed positive dynamics in production indicators against the backdrop of a critical deterioration in financial results. The key result of the diagnosis was the identification of the main problem – a significant drop in profitability from 22.7% to 5.8% due to a disproportionate increase in production costs, which indicates inefficient cost management when scaling up production. It was established that the current business model, based on extensive commodity crop production, is unsustainable and requires structural changes. It is proposed to improve efficiency through three interrelated strategic directions: optimization of the structure of cultivated areas, technological modernization, and diversification of activities.

The projected results of the development strategy are calculated for a five-year period. Modeling shows that the implementation of these measures will ensure a 2.27-fold increase in revenue (to UAH 95 million) and a 5.56-fold increase in net profit (to UAH 12.16 million). Profitability is expected to recover to 15.2%. The total amount of necessary investments is UAH 72.8 million with a payback period of 4.1 years and a return on investment of 25.8%. The social effect of the strategy is a 127% increase in labor productivity and an 80% increase in average wages without increasing the number of employees.

Keywords: efficiency, entrepreneurial activity, agricultural enterprise, farm, profitability, development strategy, diversification, cost optimization, investment project, economic effect.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	9
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА І АНАЛІЗ СТАНУ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ ШАЙДЕНКО Т. О.	19
2.1 Організаційно - економічна характеристика фермерського господарства	19
2.2 Аналіз фінансово-економічних показників ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства	28
2.3 Оцінка ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства	37
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ ШАЙДЕНКО Т. О.	44
3.1 Виявлення резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства	44
3.2 Розробка та обґрунтування стратегії розвитку фермерського господарства	49
3.3 Розрахунок економічного ефекту від впровадження стратегії розвитку фермерського господарства	55
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність наукового дослідження обумовлена низкою ключових чинників, що мають наукову, практичну та соціальну значущість. В умовах глобальних викликів, таких як продовольча безпека, кліматичні зміни, геополітична нестабільність та економічні потрясіння, сільськогосподарські підприємства виступають критично важливою ланкою національної економіки, особливо в аграрних країнах. Наукова значущість теми полягає в необхідності подальшого розвитку методології оцінки ефективності, яка б інтегрувала як традиційні параметри технічної ефективності та рентабельності, так і новітні фактори: адаптацію до агроекологічних вимог, диверсифікацію діяльності, цифрову трансформацію та стійкість до зовнішніх шоків. Практична значущість дослідження безпосередньо впливає з потреби керівництва сільськогосподарських підприємств у науково обґрунтованих інструментах і шляхах підвищення результативності та конкурентоспроможності. Соціальна значущість дослідження полягає в його впливі на забезпечення стабільності та розвитку сільських територій. Ефективна та рентабельна діяльність сільськогосподарських підприємств є основою для формування доходів місцевого населення, створення робочих місць, наповнення місцевих бюджетів і, як наслідок, запобігання депопуляції сіл. Таким чином, тематика має міждисциплінарний характер і спрямована на вирішення актуальних наукових, господарських та суспільних проблем, що обумовлює її високу актуальність і необхідність проведення.

Вагомий внесок у дослідження питань ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарського підприємства та обґрунтування шляхів його розвитку зробили такі вчені, як: Benedek Z., Fertő I. та ін. [1], Zhu Y. et al. [11], Бондаренко Н., Кудлай А. [12], Вовк М. В. [13], Іваненко О. І. [15], Корольков М. О. [16; 17], Кухар О. В. та ін. [18], Миколайович О., Тимчак В. [19], Моторин Р. М. [20], Пономарьова М. [21], Цой Д. В. [26] та інші. Однак далеко не всі теоретичні аспекти обраної теми повністю розкриті в умовах сьогодення.

Мета та завдання дослідження. Мета полягає в комплексній оцінці ефективності підприємницької діяльності господарства, виявленні ключових проблем та резервів його розвитку, а також розробці стратегії його розвитку.

Відповідно до поставленої мети визначені наступні завдання:

- дослідити теоретико-методичні основи ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств,
- надати організаційно-економічну характеристику фермерського господарства;
- здійснити аналіз фінансово-економічних показників ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства;
- надати оцінку ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства;
- виявити резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства;
- розробити та обґрунтувати стратегію розвитку фермерського господарства;
- визначити економічний ефект від впровадження стратегії розвитку фермерського господарства.

Об'єктом дослідження є процес підприємницької діяльності суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження є економічні взаємовідносини, методи оцінки та конкретні шляхи підвищення ефективності підприємницької діяльності на прикладі фермерського господарства «Шайденко Тетяна Олександрівна».

Методи дослідження. Теоретичні методи: теоретичний аналіз навчальної літератури; емпіричні методи: спостереження та вивчення фінансової документації, нормативних документів; економіко-математичні методи; статистичні методи.

Елементами наукової новизни одержаних результатів є розроблена стратегія розвитку, яка поєднує три взаємопов'язані вектори: структурну оптимізацію посівних площ на користь високомаржинальних культур, технологічну модернізацію на основі інвестиційної програми, та диверсифікацію через створення переробчих ланок та нових напрямів (органічне виробництво,

птахівництво), що трансформує бізнес-модель з екстенсивно-рільничої на інтенсивно-диверсифіковану.

Практична значимість одержаних результатів полягає у розробці конкретної стратегії розвитку та комплексу заходів щодо підвищення ефективності для ФГ «Шайденко Т. О.», які можуть бути безпосередньо впроваджені керівництвом господарства.

Апробація результатів. Положення кваліфікаційної роботи доповідалися автором на 2-х міжнародних науково-практичних конференціях:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та управління в Україні та світі» (Полтава, 15 березня 2025 р.).

2. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права: досвід та перспективи» (Черкаси, 29 липня 2025 р.).

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано 2 тези у матеріалах науково-практичних конференцій.

1. Корольков М. О. Сучасні аспекти ефективності підприємницької діяльності суб'єктів господарювання у галузі АПК. Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та управління в Україні та світі» (Полтава, 15 березня 2025 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2025. С. 21-23.

2. Корольков М. О. Інноваційні аспекти підвищення ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарського підприємства. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права: досвід та перспективи» (Черкаси, 29 липня 2025 р.). Черкаси: ЦФЕНД, 2025 С. 38-43.

Структура і обсяг роботи. Логіка дослідження зумовила таку структуру кваліфікаційної роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел із 29 найменувань, 2 додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 84 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний етап розвитку аграрного сектору економіки України характеризується динамічними трансформаційними процесами, що охоплюють усі категорії господарюючих суб'єктів. Особливої актуальності набуває проблема забезпечення ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств, зокрема малих форм господарювання, які складають основу продовольчої безпеки держави та виступають важливим чинником соціально-економічного розвитку сільських територій. Фермерські господарства та інші малі сільськогосподарські підприємства функціонують в умовах підвищеної невизначеності зовнішнього середовища, що обумовлено специфікою аграрного виробництва, кліматичними ризиками, волатильністю цін на ресурси та продукцію, обмеженістю доступу до фінансових ресурсів та інноваційних технологій.

Дослідження теоретико-методичних основ ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств набуває принципового значення для формування наукового базису прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення результативності функціонування аграрних формувань. У цьому контексті необхідним є комплексне осмислення економічної сутності категорії ефективності в специфічних умовах аграрного виробництва, систематизація методичного інструментарію її оцінки та аналізу, узагальнення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду організації ефективної діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Аналіз наукових публікацій свідчить про значну увагу вітчизняних та зарубіжних учених до проблематики ефективності аграрного виробництва. Фундаментальні дослідження у цій сфері проведено такими науковцями, як

Андрійчук В.Г., Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я., Лупенко Ю.О., Малік М.І., які розробили концептуальні підходи до визначення сутності економічної ефективності в сільському господарстві. Питання оцінки результативності діяльності малих форм аграрних підприємств досліджували Зіновчук В.В., Лузан Ю.Я., Фесенко В. В., Ступнікер Г. Л., Мотієнко С. С., котрі обґрунтували специфічні особливості функціонування фермерських господарств та інших малих сільськогосподарських формувань. Методичні аспекти аналізу ефективності підприємницької діяльності розглядали Березівський П.С., Дем'яненко М.Я., Суркова В.О. та ін., які запропонували систему показників та методів оцінювання результативності господарювання [24, с. 12-15; 26].

Водночас динамічність змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування сільськогосподарських підприємств, поява нових викликів та можливостей, пов'язаних із цифровізацією аграрного виробництва, трансформацією ринкових відносин, інтеграцією до міжнародних продовольчих ланцюгів, зумовлюють необхідність подальшого розвитку теоретико-методичних засад дослідження ефективності підприємницької діяльності аграрних формувань. Особливої уваги потребує адаптація класичних підходів до специфіки малих форм господарювання, які мають обмежені ресурси, але відзначаються високою гнучкістю та адаптивністю до змін ринкової кон'юнктури [25].

Ефективність підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств являє собою багатогранну економічну категорію, що відображає результативність використання наявних ресурсів для досягнення поставлених цілей господарювання. У найбільш загальному розумінні ефективність характеризує співвідношення між отриманими результатами та витраченими на їх досягнення ресурсами. Проте така дефініція не відображає всієї специфіки аграрного виробництва та особливостей функціонування малих сільськогосподарських підприємств, зокрема фермерських господарств.

Сутність ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств слід розглядати через призму взаємодії декількох концептуальних

підходів. По-перше, це технологічний підхід, згідно з яким ефективність визначається раціональністю використання виробничих ресурсів – землі, праці, капіталу, матеріальних засобів виробництва. Для сільського господарства характерна особлива роль земельних ресурсів як основного незамінного засобу виробництва, що обумовлює специфіку оцінки земельної віддачі та продуктивності ріллі. Технологічна ефективність малих форм господарювання визначається здатністю досягати максимальних обсягів виробництва за умови оптимального поєднання виробничих факторів в умовах обмеженості ресурсів.

По-друге, економічний підхід акцентує увагу на вартісному вираженні результатів господарювання та витрат на їх отримання. Економічна ефективність відображає прибутковість виробництва, рентабельність окремих видів продукції та діяльності в цілому, оборотність капіталу та фінансову стійкість підприємства. Для фермерських господарств та інших малих сільськогосподарських підприємств економічна ефективність набуває особливого значення через обмеженість власних фінансових ресурсів, ускладнений доступ до кредитних коштів та необхідність забезпечення швидкої окупності інвестицій [19].

По-третє, соціальний підхід розглядає ефективність через призму впливу підприємницької діяльності на добробут власників, працівників та місцевих громад. Малі форми аграрних підприємств виконують важливу соціальну функцію, забезпечуючи зайнятість сільського населення, збереження традиційного способу життя, розвиток сільських територій. Соціальна ефективність фермерських господарств проявляється у створенні робочих місць, формуванні середнього класу на селі, підтримці соціальної інфраструктури сільських населених пунктів [23, с. 17-18].

По-четверте, екологічний підхід передбачає оцінку ефективності з точки зору раціонального природокористування, збереження родючості ґрунтів, біорізноманіття, мінімізації негативного впливу на довкілля. Для сільського господарства екологічна складова ефективності має стратегічне значення, оскільки визначає можливість довгострокового ведення виробництва на даній території. Малі форми господарювання, як правило, демонструють більшу

екологічну відповідальність порівняно з великими агрохолдингами, застосовуючи менш інтенсивні технології, дотримуючись сівозмін, використовуючи органічні добрива [5].

Інтегральне розуміння ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств передбачає синтез усіх зазначених підходів та врахування специфічних особливостей аграрного виробництва. До таких особливостей належать сезонність виробничого процесу, що зумовлює нерівномірність надходження продукції та грошових коштів протягом року; залежність результатів від природно-кліматичних умов, що підвищує ризики господарювання; тривалий виробничий цикл у рослинництві та тваринництві, що вимагає значних авансованих вкладень; біологічний характер виробничого процесу, що обмежує можливості його прискорення та інтенсифікації [29, с. 39].

Специфіка малих форм сільськогосподарських підприємств, зокрема фермерських господарств, додатково визначається обмеженістю масштабів діяльності, що, з одного боку, обмежує можливості використання ефекту масштабу, а з іншого – забезпечує більшу гнучкість та адаптивність до змін ринкової ситуації. Фермерські господарства характеризуються тісним поєднанням функцій власника, менеджера та виконавця, що забезпечує пряму зацікавленість у результатах праці, але водночас підвищує ризики, пов'язані з недостатнім професійним рівнем управління. Малі аграрні підприємства мають обмежений доступ до інвестиційних ресурсів, інноваційних технологій, кваліфікованої робочої сили, сучасної техніки, що обумовлює необхідність пошуку специфічних шляхів підвищення ефективності господарювання.

Оцінка ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств базується на системі взаємопов'язаних показників, що характеризують різні аспекти господарювання. Система показників повинна відповідати таким вимогам: комплексність охоплення всіх сторін діяльності підприємства, науковість обґрунтування та розрахунку, порівнянність у часі та просторі, доступність інформаційного забезпечення, практична значущість для прийняття управлінських рішень [27, с. 79-91; 29, с. 28-29].

В табл. 1.1 систематизовано основні підходи до трактування сутності ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств з урахуванням специфіки малих форм господарювання.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення сутності ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств

Підхід	Зміст підходу	Критерії оцінки	Особливості для малих форм господарювання
Технологічний	Раціональність використання виробничих ресурсів	Продуктивність землі, праці, капіталу; урожайність культур; продуктивність тварин	Обмежені можливості застосування високотехнологічного обладнання, необхідність оптимізації структури посівів
Економічний	Прибутковість та рентабельність виробництва	Рентабельність виробництва, продукції, активів; окупність витрат; фінансова стійкість	Критична важливість забезпечення позитивного грошового потоку, обмеженість доступу до кредитних ресурсів
Соціальний	Вплив на добробут працівників та розвиток територій	Рівень оплати праці, умови праці, зайнятість населення, розвиток інфраструктури	Створення робочих місць для членів господарства та найманих працівників, підтримка життєдіяльності сільських громад
Екологічний	Збереження природного середовища та ресурсів	Родючість ґрунтів, біорізноманіття, якість продукції, обсяги викидів	Можливість застосування органічних технологій, дотримання екологічних стандартів, виробництво якісної продукції
Інтегральний	Комплексна оцінка результативності за всіма напрямками	Система збалансованих показників, що охоплює всі аспекти діяльності	Необхідність балансування між короткостроковою рентабельністю та довгостроковою стійкістю розвитку

Джерело: складено автором на основі [5; 19; 27; 29]

Традиційно система показників оцінки ефективності сільськогосподарського виробництва включає дві основні групи: показники економічної ефективності використання ресурсів та показники фінансових результатів діяльності. До першої групи належать показники, що характеризують продуктивність основних виробничих ресурсів. Землевіддача відображає обсяг валової або товарної продукції, отриманої з одиниці земельної

площі, та є ключовим індикатором ефективності використання головного засобу виробництва в сільському господарстві. Для оцінки ефективності використання землі застосовують також показники урожайності окремих сільськогосподарських культур, виходу продукції тваринництва з одного гектара сільськогосподарських угідь [2; 8; 14, с. 198-199].

Продуктивність праці характеризує обсяг виробленої продукції у розрахунку на одного середньорічного працівника або на одну людину-годину відпрацьованого часу. Для малих форм господарювання показники продуктивності праці мають специфіку, пов'язану з залученням праці членів фермерського господарства, сезонних працівників, використанням неповного робочого дня. Фондовіддача відображає ефективність використання основних засобів і розраховується як відношення вартості виробленої продукції до середньорічної вартості основних фондів. Для фермерських господарств характерна висока частка основних засобів у вигляді сільськогосподарської техніки, будівель та споруд, ефективність використання яких багато в чому визначає загальну результативність діяльності [1; 4; 9].

Матеріаломісткість продукції показує витрати матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції та є індикатором ефективності використання насіння, мінеральних добрив, паливно-мастильних матеріалів, кормів. Зниження матеріаломісткості свідчить про підвищення ефективності виробництва та є важливим резервом зростання прибутковості малих сільськогосподарських підприємств. Капіталовіддача характеризує ефективність використання всього авансованого капіталу і визначається як відношення виручки від реалізації продукції до середньорічної вартості активів підприємства [12, с. 114].

Друга група показників – показники фінансових результатів діяльності – включає абсолютні та відносні індикатори прибутковості та рентабельності. Валовий дохід як різниця між вартістю валової продукції та матеріальними витратами на її виробництво характеризує результат використання живої праці. Чистий дохід визначається як різниця між валовим доходом та витратами на оплату праці і відображає ефект діяльності підприємства. Прибуток від реалізації

продукції, прибуток від операційної діяльності, чистий прибуток характеризують кінцевий фінансовий результат господарювання та є основою для розширеного відтворення [12, с. 115].

Показники рентабельності як відносні індикатори ефективності мають особливе значення для порівняльного аналізу результатів діяльності різних підприємств. Рентабельність виробництва розраховується як відношення прибутку до повної собівартості реалізованої продукції і показує, скільки прибутку отримано на одиницю витрачених коштів. Рентабельність продажу визначається як відношення прибутку до виручки від реалізації та характеризує частку прибутку в доході підприємства. Рентабельність активів відображає ефективність використання всього майна підприємства, а рентабельність власного капіталу – ефективність вкладень власників [12, с. 116].

Для малих форм сільськогосподарських підприємств система показників оцінки ефективності має певну специфіку. По-перше, важливого значення набувають показники, що характеризують ефективність використання обмежених ресурсів, зокрема землі та капіталу. По-друге, для фермерських господарств актуальними є показники окупності витрат та строків повернення інвестицій, оскільки обмеженість власних коштів вимагає швидкого відтворення вкладеного капіталу. По-третє, система показників повинна враховувати багатогалузевий характер діяльності більшості малих аграрних підприємств, що поєднують рослинництво та тваринництво, виробництво та переробку продукції.

Методичні підходи до аналізу ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств включають сукупність методів, прийомів та процедур дослідження, що забезпечують об'єктивну оцінку результативності господарювання, виявлення резервів її підвищення та обґрунтування управлінських рішень. Базовими методами аналізу ефективності є порівняльний аналіз, факторний аналіз, трендовий аналіз, кореляційно-регресійний аналіз, функціонально-вартісний аналіз. В табл. 1.2 систематизовано основні показники оцінки ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств з урахуванням специфіки малих форм господарювання.

Таблиця 1.2 – Система показників оцінки ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств

Група показників	Показник	Методика розрахунку	Значення для малих форм господарювання
Ефективність використання землі	Землевіддача	Вартість валової продукції / Площа сільськогосподарських угідь	Ключовий показник через обмеженість земельних ресурсів
	Урожайність культур	Валовий збір культури / Площа посіву	Індикатор технологічного рівня виробництва
Ефективність використання праці	Продуктивність праці	Вартість валової продукції / Середньорічна чисельність працівників	Відображає інтенсивність використання робочої сили
	Виріток на одну людину-годину	Вартість продукції / Відпрацьовані людино-години	Важливий для оцінки ефективності в умовах сезонності
Ефективність використання капіталу	Фондовіддача	Вартість валової продукції / Середньорічна вартість основних засобів	Критичний через високу капіталомісткість техніки
Прибутковість діяльності	Прибуток від реалізації	Виручка – Повна собівартість реалізованої продукції	Основний фінансовий результат
	Чистий прибуток	Фінансовий результат до оподаткування – Податки	Джерело розвитку господарства
Рентабельність	Рентабельність виробництва	Прибуток / Виробнича собівартість $\times 100\%$	Показник окупності виробничих витрат
	Рентабельність продажу	Прибуток від реалізації / Виручка $\times 100\%$	Характеризує прибутковість збуту
	Рентабельність активів	Чистий прибуток / Середньорічна вартість активів $\times 100\%$	Ефективність використання майна
	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал $\times 100\%$	Показник привабливості для інвесторів

Джерело: складено автором на основі [4; 9; 12; 19;21]

Порівняльний аналіз передбачає зіставлення фактичних значень показників ефективності з плановими, нормативними, базовими величинами, середньогалузевими рівнями, показниками інших підприємств. Для малих форм господарювання порівняльний аналіз має особливе значення, оскільки дозволяє визначити конкурентні позиції фермерського господарства, виявити сильні та

слабкі сторони діяльності, встановити напрями вдосконалення. Порівняння з середньогалузевими показниками дає можливість оцінити рівень відставання чи випередження, а бенчмаркінг кращих практик – запозичити передовий досвід організації виробництва.

Функціонально-вартісний аналіз спрямований на виявлення та усунення зайвих витрат шляхом оптимізації функцій окремих елементів виробничого процесу. Для фермерських господарств цей метод може застосовуватися для аналізу доцільності виконання окремих технологічних операцій власними силами чи залучення послуг сторонніх організацій, обґрунтування рішень щодо придбання техніки чи користування нею на умовах оренди, вибору каналів збуту продукції.

SWOT-аналіз як метод стратегічного аналізу дозволяє систематизувати внутрішні сильні та слабкі сторони діяльності підприємства, зовнішні можливості та загрози, сформулювати стратегічні альтернативи розвитку. Для малих форм господарювання SWOT-аналіз є інструментом обґрунтування стратегічних рішень щодо спеціалізації виробництва, освоєння нових видів діяльності, виходу на нові ринки збуту [24, с. 24-25].

Комплексний аналіз ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств передбачає послідовну реалізацію таких етапів: визначення мети та завдань аналізу, формування системи показників та інформаційної бази, проведення попередньої оцінки стану підприємства, деталізований факторний аналіз окремих показників ефективності, синтез результатів та формулювання висновків, розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності.

Зарубіжний досвід організації ефективної діяльності малих сільськогосподарських підприємств свідчить про різноманітність моделей їх функціонування залежно від природно-економічних умов, традицій, державної аграрної політики. Особливий інтерес становить досвід країн Європейського Союзу, де фермерські господарства формують основу аграрного сектору та забезпечують продовольчу безпеку при збереженні високих екологічних та

соціальних стандартів. У Німеччині система підтримки малих форм господарювання включає програми фінансування інвестицій у модернізацію виробництва, консультаційне супроводження впровадження інноваційних технологій, стимулювання кооперації та інтеграції фермерських господарств для досягнення ефекту масштабу при збереженні самостійності. Німецькі фермери активно застосовують точне землеробство, цифрові технології управління виробництвом, диверсифікують діяльність через розвиток сільського туризму, переробку та прямий продаж продукції споживачам (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Зарубіжний досвід підвищення ефективності діяльності малих сільськогосподарських підприємств

Країна	Напрями підвищення ефективності	Ключові інструменти	Результати
Німеччина	Модернізація виробництва, кооперація, диверсифікація	Державні програми фінансування інвестицій, консультаційні служби, підтримка екологічного виробництва	Висока конкурентоспроможність, збалансований розвиток територій, екологічна стійкість
Нідерланди	Інтенсифікація, технологізація, експортна орієнтація	Інновації в тепличному господарстві, точне землеробство, інтеграція науки і виробництва	Світове лідерство в продуктивності, висока додана вартість продукції

Джерело: складено автором на основі [1; 3]

Аналіз методичних підходів до оцінки ефективності свідчить про необхідність комплексного використання різних методів дослідження залежно від специфіки об'єкта аналізу та поставлених завдань.

Підвищення ефективності підприємницької діяльності малих сільськогосподарських підприємств потребує комплексного підходу, що включає модернізацію матеріально-технічної бази, впровадження інноваційних технологій, розвиток кооперації та інтеграції, диверсифікацію виробництва, вдосконалення систем управління, посилення ринкової орієнтації. Державна політика має створювати сприятливі умови для реалізації внутрішнього потенціалу фермерських господарств через фінансову підтримку, консультаційні послуги, розвиток інфраструктури, регуляторне спрощення.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА І АНАЛІЗ СТАНУ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ «ШАЙДЕНКО Т. О.»

2.1 Організаційно - економічна характеристика фермерського господарства

Фермерське господарство «Шайденко Тетяна Олександрівна» є аграрним підприємством, що функціонує з 14 вересня 2006 року та розташоване в місті Суми. Основним видом діяльності підприємства є вирощування зернових, бобових і насіння олійних культур відповідно до коду КВЕД 01.11. Виробнича діяльність господарства зосереджена на вирощуванні чотирьох основних культур: сої, кукурудзи, соняшнику та озимої пшениці.

Організаційна структура господарства характеризується компактністю та ефективним розподілом трудових ресурсів. За період 2022-2024 років чисельність персоналу зросла з 10 до 12 осіб, що свідчить про поступовий розвиток підприємства.

Управлінську ланку очолює власник господарства, який забезпечує загальне управління та координацію всіх виробничих процесів. Робітники основного виробництва безпосередньо задіяні у вирощуванні сільськогосподарських культур, включаючи механізаторів, трактористів та працівників польових робіт. Додатково в структурі присутні працівники допоміжних служб та обслуговуючого персоналу.

В цілому, фермерське господарство «Шайденко Т. О.» являє собою динамічно розвиваюче підприємство з раціональною організаційною структурою та диверсифікованим виробництвом. Господарство демонструє здатність до нарощування обсягів виробництва та освоєння нових ринкових ніш, проте потребує оптимізації витратної частини для підвищення ефективності діяльності та збереження конкурентоспроможності на аграрному ринку.

Аналіз ресурсного забезпечення фермерського господарства «Шайденко Тетяна Олександрівна» охоплює дослідження земельних ресурсів, ефективності трудових ресурсів, стану матеріально-технічної бази підприємства за період 2022-2024 років.

Земельні ресурси становлять основу функціонування будь-якого сільськогосподарського підприємства, визначаючи його виробничий потенціал та стратегічні можливості розвитку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Склад і структура земельних угідь ФГ «Шайденко Т. О.»

Категорії працівників	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення від базисного	
	га	%	га	%	га	%	натур. одиниць	%
Сільськогосподарські угіддя – всього	860,0	100	770,0	100	850,0	100	-10,0	-1,2
з них:								
- рілля	860,0	100	770,0	100	850,0	100	-10,0	-1,2
Інші угіддя	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0,0
Загальна земельна площа	860,0	100	770,0	100	850,0	100	-10,0	-1,2

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Аналіз складу і структури земельних угідь фермерського господарства демонструє відносну стабільність земельного фонду при деяких коливаннях площ. Загальна земельна площа господарства становить 850 га у 2024 році проти 860 га у 2022 році, що свідчить про незначне скорочення на 1,2%. Важливою особливістю структури земельних угідь є повна концентрація на ріллі - 100% усієї площі складають орні землі, що вказує на виключно рільничу спрямованість виробництва.

Економічна ефективність використання земельних ресурсів є ключовим індикатором продуктивності аграрного виробництва та раціональності прийнятих управлінських рішень. Так, урожайність зернових і зернобобових культур демонструє стабільне зростання з 56,0 ц/га у 2022 році до 64,0 ц/га у 2024 році, що становить приріст на 14,3%. Такі показники свідчать про ефективну

агротехнологічну політику та впровадження сучасних методів вирощування зернових культур (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Показники економічної ефективності використання земельних ресурсів у ФГ «Шайденко Т. О.»

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення звітнього року від базисного
Натуральні показники				
Урожайність с.-г. культур, ц/га				
зернові і зернобобові	56,0	59,7	64,0	8,0
соняшник	27,0	23,0	30,0	3,0
Одержано на 100 га ріллі:				
доходу від реалізації продукції рослинництва, грн.	2 989,6	3 340,9	4 701,2	1 711,6
зерна, ц	4 640,7	5 288,3	6 098,82	1 458,1
соняшнику, ц	941,9	597,40	458,82	-483,0
Вартісні показники				
Одержано на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.:				
товарної продукції	3 055,8	3 461,6	4 922,8	1 867,0
валового прибутку	688,5	660,4	508,3	-180,2
чистого прибутку	536,2	440,9	257,4	-278,9

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Урожайність соняшнику характеризується більш нестабільною динамікою, знизившись до 23,0 ц/га у 2023 році та відновившись до 30,0 ц/га у 2024 році. Загальний приріст урожайності соняшнику склав 3,0 ц/га, що демонструє позитивну тенденцію, проте нестабільність показника може вказувати на проблеми з технологією вирощування або несприятливі погодні умови у 2023 році.

Вартісні показники ефективності використання землі розкривають наступну картину розвитку господарства. Дохід від реалізації продукції рослинництва на 100 га ріллі зріс з 2989,6 тис. грн до 4701,2 тис. грн, що становить приріст на 57,2%. Такі темпи зростання доходності значно перевищують середньогалузеві показники та свідчать про успішну комерціалізацію виробництва. Товарна продукція на 100 га

сільськогосподарських угідь також демонструє позитивну динаміку, зростаючи з 3055,8 тис. грн до 4922,8 тис. грн.

При цьому валовий прибуток на 100 га сільськогосподарських угідь скоротився з 688,5 тис. грн до 508,3 тис. грн, що становить зменшення на 26,2%. Ще більшою є динаміка чистого прибутку, який знизився з 536,2 тис. грн до 257,4 тис. грн на 100 га, тобто більш ніж удвічі. Така тенденція свідчить про зростання витрат виробництва, що перевищує темпи зростання доходів, і потребує ефективного втручання управління.

Матеріально-технічне забезпечення підприємства є фундаментом його виробничої спроможності та технологічного рівня. Аналіз динаміки основних виробничих фондів за аналітичними даними виявляє складну картину інвестиційної активності та технічного переозброєння. Так, вартість основних виробничих фондів на початок року зросла з 17,5 млн грн у 2022 році до 19,8 млн грн у 2024 році, що становить приріст на 13,22% (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Динаміка наявності матеріально-технічного забезпечення підприємства ФГ «Шайденко Т. О.»

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+,-) звітного року від базисного	
				натуральних одиниць	%
Вартість основних виробничих фондів на початок року, тис. грн.	17510,0	19938,8	19825,6	2 315,6	13,22
Надійшло ОВФ за рік, тис. грн.	2613,3	836,4	769,3	-1 844,0	-70,56
Вибуло ОВФ за рік, тис. грн.	2749,9	1291,6	1382,2	-1 367,7	-49,74
Знос, тис грн	4973,9	6581,5	9398,4	4 424,5	88,95
Коефіцієнт оновлення	0,149	0,042	0,039	-0,110	-
Коефіцієнт вибуття	0,157	0,065	0,070	-0,087	-
Коефіцієнт динаміки	0,921	1,263	0,853	-0,068	-
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,248	0,322	0,378	0,129	-
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,752	0,678	0,622	-0,129	-
Частка основних засобів в активах	0,521	0,439	0,540	0,019	-

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Надходження основних виробничих фондів демонструє негативну тенденцію, скоротившись з 2,6 млн грн у 2022 році до 0,8 млн грн у 2024 році, що становить зменшення на 70,56%. Одночасно вибуття основних засобів також скоротилося з 2,7 млн грн до 1,4 млн грн, що може вказувати на уповільнення процесів технічного переозброєння. Критичною проблемою є зростання зносу основних засобів з 4,97 млн грн до 9,4 млн грн, що становить приріст на 88,95%.

Коефіцієнтний аналіз стану основних засобів розкриває негативні тенденції в технічному забезпеченні підприємства. Коефіцієнт оновлення знизився з 0,149 до 0,039, що свідчить про критичне уповільнення процесів модернізації обладнання. Коефіцієнт зносу основних засобів зріс з 0,248 до 0,378, тоді як коефіцієнт придатності знизився з 0,752 до 0,622. Така динаміка вказує на прискорене старіння матеріально-технічної бази та потребу в термінових інвестиціях у оновлення обладнання.

Ефективність використання основних виробничих фондів (ОВФ) характеризується наступними показниками (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 - Ефективність використання ОВФ в ФГ «Шайденко Т. О.»

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. у % до базисного
Фондозабезпеченість на 1 га, тис. грн.	21,8	25,8	23,3	1,6
Фондоозброєність, тис. грн.	1872,4	1656,9	1653,5	-219,0
Фондовіддача	1,40	1,34	2,11	0,7
Фондоємність	0,71	0,75	0,47	-0,2

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Фондозабезпеченість на 1 га зросла з 21,8 тис. грн до 23,3 тис. грн, що свідчить про збільшення капіталомісткості виробництва. Водночас фондоозброєність працівників знизилася з 1872,4 тис. грн до 1653,5 тис. грн, що може бути пов'язано із зростанням чисельності персоналу.

Фондовіддача демонструє позитивну динаміку, зростаючи з 1,40 до 2,11, що вказує на підвищення ефективності використання основних засобів. Відповідно, фондоємність знизилася з 0,71 до 0,47, що свідчить про зменшення

капіталомісткості виробництва одиниці продукції. Такі показники є позитивними сигналами оптимізації використання матеріально-технічної бази.

Продуктивність праці та система оплати є ключовими індикаторами ефективності використання трудових ресурсів та мотиваційної політики підприємства. Таблиця 2.6 розкриває суперечливу картину розвитку показників продуктивності на тлі зростання фонду оплати праці. Чистий дохід від реалізації продукції зріс з 26,3 млн грн до 41,8 млн грн, що становить приріст на 59,2%. Однак зростання чисельності працівників з 10 до 12 осіб дещо пом'якшує ефект від збільшення доходів.

Таблиця 2.6 - Продуктивність і оплата праці на підприємстві в ФГ «Шайденко Т. О.»

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024 р. від 2022 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації – всього, тис. грн.	26 279,6	26 654,4	41 843,7	15 564
в т.ч. – рослинництва	25 710,7	25 724,9	39 960,5	14 250
Середньорічна чисельність працівників - всього, чол.	10	12	12	2
в т.ч. – в рослинництві	8	11	10	2
Вироблено товарної продукції в розрахунку на одного середньорічного робітника всього, тис. грн.	2 628,0	2 221,2	3 487,0	859
в т.ч. – в рослинництві	3 213,8	2 338,6	3 996,1	782
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн.	7 075,0	9 222,2	10 576,4	3 501
Питома вага заробітної плати в чистому доході, %	3,2	5,0	3,6	0

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Продуктивність праці в цілому по підприємству, виміряна обсягом виробленої товарної продукції на одного працівника, зросла з 2,63 млн грн до 3,49 млн грн, що становить приріст на 32,7%. У рослинництві цей показник збільшився ще більш суттєво - з 3,21 млн грн до 3,99 млн грн на одного працівника, що свідчить про ефективну організацію виробничих процесів у провідній галузі господарства.

Система оплати праці демонструє позитивну динаміку з точки зору мотивації персоналу. Середньомісячна заробітна плата зросла з 7,08 тис. грн до 10,58 тис. грн, що становить приріст на 49,5%. Такі темпи зростання заробітної плати значно перевищують інфляційні процеси та свідчать про посилення мотиваційної складової управління персоналом. Водночас, питома вага заробітної плати в чистому доході коливається в межах 3,2-5,0%, що вказує на помірну частку трудових витрат у структурі доходів.

Підприємство демонструє позитивну динаміку зростання продуктивності праці та суттєве підвищення рівня оплати праці, що свідчить про ефективну мотиваційну політику та здатність утримувати кваліфікований персонал.

Виробнича програма господарства та структура товарної продукції відображають стратегічні пріоритети підприємства та його здатність адаптуватися до ринкових умов (табл. 2.7)

Таблиця 2.7 - Обсяг і структура товарної продукції ФГ «Шайденко Т. О.»

Назва галузей та видів продукції	2022 р.		2023 р.		2024 р.		В середньому за 3 роки	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Продукція рослинництва - всього	25710,7	97,8	25724,9	96,5	39960,5	95,5	30465,4	96,4
Соя	2422,2	9,4	2934,5	11,4	6400,8	16,0	3919,2	12,4
Кукурудза	12018,3	46,7	14395,6	56,0	17885,7	44,8	14766,5	46,7
Соняшник	8908,4	34,6	3641,8	14,2	3869,7	9,7	5473,3	17,3
Пшениця озима	2361,7	9,0	4753,1	17,8	11804,3	28,2	6306,4	20,0
Послуги в сільському господарстві	568,9	2,2	929,5	3,5	1883,2	4,5	1127,2	3,6
Продукція сільського господарства і послуги - всього	26279,6	100,0	26654,4	100,0	41843,7	100,0	31592,6	100,0

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Загальний обсяг товарної продукції рослинництва за період 2022-2024 років зріс з 25,7 млн грн до 40,0 млн грн, що становить приріст на 55,5%. Таке зростання свідчить про успішну експансію виробничих потужностей та

ефективну маркетингову стратегію. Кукурудза традиційно займає провідне місце у структурі товарної продукції, хоча її частка дещо скоротилася з 46,7% до 44,8%. Водночас спостерігається значне зростання ролі сої - з 9,4% у 2022 році до 16% у 2024 році, та озимої пшениці - з 9% до 28,2%. Особливо негативними є зміни у виробництві соняшнику, частка якого скоротилася з 34,6% до 9,7%, що може свідчити про переорієнтацію виробничих площ на більш прибуткові культури або зміну ринкової кон'юнктури. Розвиток сфери послуг у сільському господарстві також демонструє позитивну динаміку - обсяг послуг зріс з 568,9 тис. грн до 1,883 млн грн, що становить більш ніж триразове збільшення. Це свідчить про диверсифікацію діяльності господарства та пошук додаткових джерел доходу.

Фінансові результати діяльності підприємства є ключовим індикатором ефективності управлінських рішень та адекватності обраної стратегії розвитку (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 - Фінансові результати і рентабельність операційної діяльності ФГ «Шайденко Т. О.»

Показник	Рік			Динаміка	
	2022	2023	2024	абсолютна	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	26279,6	26654,4	41843,7	15564,1	59,2
Інші доходи	984,3	370,3	791,0	-193,3	-19,6
Разом доходи	27263,9	27024,7	42634,7	15370,8	56,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	20358,3	21569,2	37522,9	17164,6	84,3
Інші витрати	2293,9	2060,2	2924,3	630,4	27,5
Разом витрати	22652,2	23629,4	40447,2	17795,0	78,6
Фінансовий результат до оподаткування	4611,7	3395,3	2187,5	-2424,2	-52,6
Чистий прибуток (збиток)	4611,7	3395,3	2187,5	-2424,2	-52,6
Рівень рентабельності, %	22,7	15,7	5,8	-	-16,8

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Детальний аналіз витратної частини виявляє негативні тенденції. Собівартість реалізованої продукції зросла на 84,3%, що значно перевищує

темпи зростання доходів. Це призвело до критичного зниження рентабельності діяльності з 22,7% у 2022 році до лише 5,8% у 2024 році. Такий рівень рентабельності є критично низьким для аграрного сектору та може загрожувати довгостроковій життєздатності підприємства.

Чистий прибуток господарства демонструє негативну динаміку, скоротившись більш ніж удвічі з 4,6 млн грн до 2,2 млн грн. Це відбувається на тлі значного зростання обсягів виробництва, що вказує на проблеми в управлінні витратами та можливу втрату операційної ефективності при масштабуванні діяльності.

В цілому, фермерське господарство демонструє значний потенціал зростання, успішно нарощуючи обсяги виробництва та диверсифікуючи виробничу програму. Позитивним є збільшення кадрового потенціалу та розширення спектру послуг. Однак критичною проблемою є неефективне управління витратами, що призводить до різкого зниження рентабельності діяльності. Стратегічні зміни у структурі виробництва, зокрема збільшення частки високомаржинальних культур як соя та озима пшениця, свідчать про адекватну реакцію на ринкові сигнали. Проте ці позитивні зрушення нівелюються зростанням собівартості, що може бути пов'язано з інфляційними процесами, підвищенням цін на засоби виробництва або неоптимальним використанням ресурсів.

Для забезпечення стабільного розвитку господарству необхідно зосередитися на оптимізації витратної частини, впровадженні енергозберігаючих технологій та підвищенні продуктивності праці. Важливим також є подальша диверсифікація діяльності та розвиток сфери послуг, що може стати додатковим джерелом стабільних доходів. За умови вирішення проблем з управлінням витратами, фермерське господарство «Шайденко Тетяна Олександрівна» має всі передумови для успішного розвитку та зміцнення позицій на аграрному ринку.

2.2 Аналіз фінансово-економічних показників ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства

Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства є важливим інструментом оцінки його поточного стану та перспектив розвитку. Для фермерського господарства «Шайденко Тетяна Олександрівна» проведення комплексного аналізу фінансових показників набуває особливого значення в контексті динамічних змін на аграрному ринку України, зростання собівартості продукції та необхідності забезпечення стабільного фінансового стану в умовах економічної нестабільності. Дослідження охоплює період з 2022 по 2024 роки, що дозволяє відстежити основні тенденції розвитку господарства та виявити проблемні аспекти його функціонування.

Показники рентабельності характеризують ефективність використання ресурсів підприємства та його здатність генерувати прибуток. Комплексний аналіз різних видів рентабельності ФГ «Шайденко Т. О.» представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 - Показники рентабельності ФГ «Шайденко Т. О.» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Зміна 2024/2022
	2022	2023	2024	
Коефіцієнт рентабельності продажу	0,175	0,127	0,052	-0,123
Коефіцієнт рентабельності капіталу (активів)	0,133	0,081	0,053	-0,080
Коефіцієнт рентабельності власних коштів	0,162	0,104	0,062	-0,100
Коефіцієнт рентабельності виробничих фондів	0,149	0,091	0,064	-0,085
Коефіцієнт рентабельності капіталізації	0,162	0,104	0,062	-0,100
Рентабельність реалізованої продукції, %	29,0	24,0	12,0	-17,0
Рентабельність господарської діяльності, %	23,0	16,0	6,0	-17,0

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Отримані аналітичні дані демонструють негативну динаміку всіх без винятку показників рентабельності. Так, коефіцієнт рентабельності продажу

знизився з 0,175 до 0,052, що означає зменшення частки прибутку в кожній гривні виручки з 17,5% до 5,2%. Це свідчить про значне погіршення цінової політики та зростання витрат на виробництво і реалізацію продукції. Зниження даного показника на 0,123 пункти є критичним і потребує негайного втручання менеджменту.

Коефіцієнт рентабельності капіталу скоротився з 0,133 до 0,053, що вказує на зниження ефективності використання всіх активів підприємства. Якщо у 2022 році кожна гривня активів генерувала 13,3 копійки прибутку, то у 2024 році цей показник становить лише 5,3 копійки. Аналогічна ситуація спостерігається з рентабельністю власних коштів, яка зменшилася на 0,100 пункти, досягнувши рівня 0,062. Це означає, що віддача від вкладених коштів знизилася більш ніж удвічі, що може негативно вплинути на інвестиційну привабливість господарства.

Рентабельність виробничих фондів та рентабельність капіталізації також демонструють негативну тенденцію, знизившись на 0,085 та 0,100 пункти відповідно. Особливо показовим є зниження рентабельності реалізованої продукції з 29,0% до 12,0%, що свідчить про суттєве зменшення маржі господарства. Рентабельність господарської діяльності скоротилася з 23,0% до 6,0%, що вказує на загальне погіршення ефективності всіх бізнес-процесів підприємства. Такі показники є нижчими за середньогалузеві значення для сільськогосподарських підприємств України, які у 2024 році становили близько 15-18% рентабельності операційної діяльності.

Показники ліквідності та платоспроможності характеризують здатність підприємства своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання. Аналіз ліквідності ФГ «Шайденко Т. О.» виявляє суперечливі тенденції. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності, який показує здатність підприємства негайно погасити поточні зобов'язання за рахунок найбільш ліквідних активів, знаходиться на критично низькому рівні протягом всього періоду дослідження. Значення 0,01 у 2022 році та практично нульові показники у 2023-2024 роках свідчать про хронічний дефіцит грошових коштів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 - Показники ліквідності та платоспроможності ФГ «Шайденко Т. О.» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Зміна 2024/2022	Нормативне значення
	2022	2023	2024		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,01	0,00	0,00	-0,01	$\geq 0,2-0,3$
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,01	0,00	0,00	-0,01	$\geq 0,7-1,0$
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,45	2,30	40,75	38,30	$\geq 1,5-2,0$
Питома вага запасів у короткострокових зобов'язаннях	1,96	1,85	18,94	16,98	-
Власні оборотні кошти, тис. грн.	10860,5	14253,3	16524,6	5664,1	>0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,59	0,57	0,98	0,38	$\geq 0,1$
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	0,74	0,70	2,10	1,36	$\geq 0,5-1,0$
Коефіцієнт покриття запасів	1,16	1,16	2,14	0,98	$\geq 1,0$

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

При нормативному значенні 0,2-0,3, фактичні показники абсолютної ліквідності вказують на те, що господарство може погасити лише 1% або менше своїх короткострокових зобов'язань за рахунок наявних грошових коштів.

Коефіцієнт термінової ліквідності також демонструє незадовільні значення, не досягаючи навіть мінімального нормативного рівня 0,7. Це означає, що навіть з урахуванням дебіторської заборгованості підприємство не може забезпечити належний рівень платоспроможності у короткостроковій перспективі. Однак ситуація кардинально змінюється при аналізі коефіцієнта поточної ліквідності, який у 2024 році досяг рівня 40,75 при нормативі 1,5-2,0. Таке різке зростання з 2,45 у 2022 році пояснюється значним збільшенням запасів та одночасним зниженням короткострокових зобов'язань.

Питома вага запасів у короткострокових зобов'язаннях зросла з 1,96 до 18,94, що підтверджує накопичення товарно-матеріальних цінностей. Власні оборотні кошти збільшилися на 5664,1 тис. грн., досягнувши 16524,6 тис. грн. у

2024 році. Це позитивна тенденція, яка свідчить про зміцнення фінансової автономії в частині формування оборотних активів. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами зріс з 0,59 до 0,98, що значно перевищує нормативне значення 0,1 і вказує на високий рівень фінансової незалежності у поточній діяльності.

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами покращився з 0,74 до 2,10, що свідчить про те, що всі запаси підприємства повністю формуються за рахунок власних джерел фінансування. Коефіцієнт покриття запасів також зріс з 1,16 до 2,14, підтверджуючи достатність джерел для формування запасів.

Фінансова стійкість характеризує стан фінансових ресурсів підприємства та його здатність зберігати фінансову рівновагу в довгостроковій перспективі. Показники фінансової стійкості ФГ «Шайденко Т. О.» наведено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 - Показники фінансової стійкості ФГ «Шайденко Т. О.» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Зміна 2024/2022	Нормативне значення
	2022	2023	2024		
Коефіцієнт автономії	0,80	0,76	0,99	0,18	$\geq 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності	0,24	0,32	0,01	-0,23	$\leq 0,5$
Питома вага дебіторської заборгованості у вартості майна	0,06	0,04	0,24	0,18	-
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	4,11	3,13	87,52	83,41	$\geq 1,0$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,35	0,42	0,45	0,10	0,2-0,5
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,59	0,57	0,98	0,38	$\geq 0,1$
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,80	0,76	0,99	0,18	$\geq 0,6$

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Аналіз показників фінансової стійкості ФГ «Шайденко Т. О.» свідчить про значне покращення структури капіталу та зміцнення фінансової незалежності підприємства. Коефіцієнт автономії зріс з 0,80 до 0,99, що означає, що у 2024 році частка власного капіталу в загальній структурі джерел фінансування досягла 99%. Це значно перевищує нормативне значення 0,5 і свідчить про практично повну фінансову незалежність господарства від зовнішніх кредиторів. Водночас

коефіцієнт фінансової залежності скоротився з 0,24 до 0,01, що підтверджує мінімізацію використання залучених коштів у діяльності підприємства.

Особливо показовим є зростання коефіцієнта співвідношення власних і залучених коштів з 4,11 до 87,52. Це означає, що на кожну гривню залучених коштів у 2024 році припадає 87,52 грн. власного капіталу. Таке співвідношення є надзвичайно високим і свідчить про мінімальне використання позикових джерел фінансування. З одного боку, це гарантує високу фінансову стійкість та незалежність від кредиторів, з іншого боку, може вказувати на недостатнє використання ефекту фінансового важеля для підвищення рентабельності власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу покращився з 0,35 до 0,45, залишаючись у межах нормативного діапазону 0,2-0,5. Це означає, що 45% власного капіталу знаходиться у мобільній формі, що дозволяє відносно вільно маневрувати цими коштами. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами зріс до 0,98, що є відмінним показником і свідчить про високий рівень фінансової автономії в частині оборотних активів. Коефіцієнт фінансової стійкості також досяг максимального значення 0,99, що вказує на абсолютну стійкість фінансового стану підприємства.

Питома вага дебіторської заборгованості у вартості майна зросла з 0,06 до 0,24, що може свідчити про збільшення обсягів реалізації продукції з відстрочкою платежу або про погіршення дисципліни розрахунків з боку покупців. Зростання цього показника на 0,18 пункти потребує уваги менеджменту та можливого перегляду кредитної політики підприємства. Загалом фінансова стійкість господарства знаходиться на високому рівні, проте така консервативна фінансова стратегія може обмежувати можливості розвитку через недостатнє залучення позикового капіталу для модернізації виробництва.

Показники ділової активності характеризують ефективність використання ресурсів підприємства та швидкість обороту його активів.

Аналіз ділової активності ФГ «Шайденко Т. О.» представлено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 - Показники ділової активності ФГ «Шайденко Т. О.» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Зміна 2024/2022
	2022	2023	2024	
Загальний коефіцієнт оборотності активів	0,76	0,64	1,02	0,26
Середній період обороту активів, днів	480,0	571,0	357,0	-122,7
Оборотність запасів	2,0	2,0	3,0	0,8
Середній період обороту запасів, днів	169,0	239,0	123,0	-46,5
Оборотність дебіторської заборгованості	9,0	12,0	8,0	-1,1
Середній період погашення дебіторської заборгованості, днів	41,0	30,0	47,0	6,0
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,8	0,6	1,0	0,3
Середній період обороту власних коштів, днів	396,0	445,0	308,0	-87,9
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	20,9	13,0	36,3	15,4
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	17,5	28,1	10,1	-7,4

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Аналіз ділової активності ФГ «Шайденко Т. О.» демонструє позитивну динаміку більшості показників. Загальний коефіцієнт оборотності активів зріс з 0,76 до 1,02, що означає прискорення обороту всіх активів підприємства. Якщо у 2022 році активи здійснювали 0,76 обороту на рік, то у 2024 році цей показник покращився до 1,02 обороту. Відповідно середній період обороту активів скоротився зі 480 до 357 днів, що на 122,7 дні менше. Це свідчить про підвищення ефективності використання майна господарства та прискорення швидкості перетворення активів у грошові кошти.

Оборотність запасів покращилася з 2,0 до 3,0 обороти на рік, а середній період обороту запасів скоротився зі 169 до 123 днів. Це позитивна тенденція, яка вказує на зменшення періоду зберігання товарно-матеріальних цінностей та прискорення їх реалізації. Проте слід зазначити, що для сільськогосподарського підприємства такі показники є типовими, враховуючи сезонний характер виробництва та реалізації продукції. Зменшення періоду обороту запасів на 46,5 дні свідчить про покращення логістики та збутової політики господарства.

Оборотність дебіторської заборгованості демонструє неоднозначну динаміку. У 2023 році спостерігалось прискорення обороту до 12 разів на рік, проте у 2024 році цей показник знизився до 8 оборотів. Відповідно середній період погашення дебіторської заборгованості збільшився з 41 дня у 2022 році до 47 днів у 2024 році. Це може свідчити про пом'якшення кредитної політики підприємства або про погіршення платіжної дисципліни покупців. Збільшення періоду погашення дебіторської заборгованості на 6 днів призводить до відволікання оборотних коштів та потребує посилення контролю за розрахунками.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу зріс з 0,8 до 1,0, що означає підвищення ефективності використання власних джерел фінансування. Середній період обороту власних коштів скоротився з 396 до 308 днів, що є позитивною тенденцією. Особливо показовим є зростання коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості з 20,9 до 36,3 обороти на рік. Це означає, що підприємство значно прискорило розрахунки зі своїми постачальниками, що підтверджується скороченням строку погашення кредиторської заборгованості з 17,5 до 10,1 дня.

Прибутковість підприємства є ключовим показником успішності його діяльності та характеризує здатність генерувати дохід від використання наявних ресурсів. Для більш детального аналізу прибутковості ФГ «Шайденко Т. О.» розраховано показники динаміки чистого прибутку, маржинального доходу та точки беззбитковості.

Аналіз показників прибутковості виявляє критичні тенденції у фінансовому стані господарства. Маржинальний дохід, який характеризує внесок підприємства на покриття постійних витрат та формування прибутку, збільшився в абсолютному виразі лише на 116,0 тис. грн. або 1,5%. При цьому чистий дохід від реалізації зріс на 59,2%, що свідчить про непропорційне зростання змінних витрат. Коефіцієнт маржинального доходу знизився з 0,303 до 0,193, що означає зменшення частки маржинального доходу в кожній гривні виручки з 30,3% до 19,3%. Таке скорочення на 11,0 процентних пункти вказує на

погіршення ефективності основної діяльності та зниження здатності підприємства покривати постійні витрати (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 - Показники прибутковості та беззбитковості ФГ «Шайденко Т. О.» за 2022-2024 роки

Показник	Рік			Зміна 2024/2022	Темп зміни, %
	2022	2023	2024		
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	26279,6	26654,4	41843,7	15564,1	59,2
Змінні витрати, тис. грн.	18322,5	19412,3	33770,6	15448,1	84,3
Маржинальний дохід, тис. грн.	7957,1	7242,1	8073,1	116,0	1,5
Коефіцієнт маржинального доходу	0,303	0,272	0,193	-0,110	-36,3
Постійні витрати, тис. грн.	4329,7	4217,1	6676,6	2346,9	54,2
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	4611,7	3395,3	2187,5	-2424,2	-52,6
Точка беззбитковості, тис. грн.	14287,5	15503,3	34597,4	20309,9	142,1
Запас фінансової міцності, тис. грн.	11992,1	11151,1	7246,3	-4745,8	-39,6
Запас фінансової міцності, %	45,6	41,8	17,3	-28,3	-62,1
Сила операційного важеля	1,73	2,13	3,69	1,96	113,3

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Постійні витрати господарства зросли на 54,2%, досягнувши 6676,6 тис. грн. у 2024 році. Це збільшення на 2346,9 тис. грн. може бути пов'язане зі зростанням амортизаційних відрахувань, адміністративних витрат та витрат на утримання виробничої інфраструктури. Внаслідок непропорційного зростання витрат відносно доходів прибуток від операційної діяльності скоротився на 52,6%, що підтверджує раніше виявлену тенденцію до зниження прибутковості.

Точка беззбитковості, яка показує мінімальний обсяг реалізації для покриття всіх витрат, збільшилася з 14287,5 тис. грн. до 34597,4 тис. грн., тобто більш ніж удвічі. Це означає, що у 2024 році господарство повинно було реалізувати продукції на суму не менше 34597,4 тис. грн., щоб не отримати збитків. Зростання точки беззбитковості на 142,1% є критичним показником, який вказує на значне підвищення підприємницького ризику. Запас фінансової міцності, який характеризує рівень перевищення фактичного обсягу реалізації над беззбитковим, скоротився з 11992,1 тис. грн. до 7246,3 тис. грн. У відносному

вимірі запас фінансової міцності зменшився з 45,6% до 17,3%, що свідчить про зниження фінансової стабільності господарства на 28,3 процентних пункти.

Сила операційного важеля зростає з 1,73 до 3,69, що означає підвищення рівня підприємницького ризику. Цей показник вказує на те, що при зміні виручки на 1% прибуток змінюється на 3,69%. Високе значення сили операційного важеля робить фінансовий результат підприємства надзвичайно чутливим до змін обсягів реалізації, що в умовах нестабільності ринків сільськогосподарської продукції створює додаткові ризики. Необхідно зазначити, що зростання сили операційного важеля на 113,3% є наслідком зниження прибутку при збереженні високої частки постійних витрат у структурі загальних витрат.

Для комплексної оцінки фінансово-економічного стану ФГ «Шайденко Т. О.» доцільно узагальнити всі ключові показники діяльності підприємства в зведеній таблиці, що дозволить сформулювати цілісне уявлення про тенденції розвитку господарства (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 - Узагальнення ключових показників фінансово-економічного стану ФГ «Шайденко Т. О.» за 2022-2024 роки

Група показників	Ключовий показник	2022	2024	Зміна	Оцінка динаміки
Фінансові результати	Чистий прибуток, тис. грн.	4611,7	2187,5	-2424,2	Негативна
Фінансові результати	Рівень рентабельності, %	22,7	5,8	-16,8	Негативна
Рентабельність	Рентабельність продажу	0,175	0,052	-0,123	Негативна
Рентабельність	Рентабельність активів	0,133	0,053	-0,080	Негативна
Ліквідність	Коефіцієнт поточної ліквідності	2,45	40,75	38,30	Надлишкова
Ліквідність	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,01	0,00	-0,01	Критична
Фінансова стійкість	Коефіцієнт автономії	0,80	0,99	0,18	Позитивна
Фінансова стійкість	Коефіцієнт фінансової залежності	0,24	0,01	-0,23	Позитивна
Ділова активність	Оборотність активів	0,76	1,02	0,26	Позитивна
Ділова активність	Період обороту активів, днів	480,0	357,0	-122,7	Позитивна
Беззбитковість	Запас фінансової міцності, %	45,6	17,3	-28,3	Негативна
Беззбитковість	Сила операційного важеля	1,73	3,69	1,96	Негативна

Джерело: складено автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Узагальнений аналіз фінансово-економічного стану ФГ «Шайденко Т. О.» за період 2022-2024 років виявляє суперечливу ситуацію, яка характеризується одночасним покращенням деяких структурних показників та істотним погіршенням результативних індикаторів діяльності. З позитивного боку слід відзначити зміцнення фінансової стійкості підприємства, що проявляється у зростанні коефіцієнта автономії до 0,99 та практично повній фінансовій незалежності від зовнішніх кредиторів.

Водночас негативні тенденції у прибутковості та рентабельності викликають серйозні занепокоєння. Скорочення чистого прибутку більш ніж удвічі та зниження рівня рентабельності з 22,7% до 5,8% вказують на критичне погіршення ефективності операційної діяльності. Рентабельність продажу знизилася з 17,5% до 5,2%, що є значно нижчим за середньогалузевий рівень. Такі показники свідчать про невідповідність темпів зростання доходів темпам зростання витрат, що призводить до стиснення маржі та зниження прибутковості кожної гривні реалізованої продукції.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна констатувати, що ФГ «Шайденко Т. О.» знаходиться у неоднозначній ситуації, коли зростання обсягів діяльності та зміцнення фінансової стійкості супроводжується критичним погіршенням показників прибутковості та рентабельності. За таких умов пріоритетними напрямками вдосконалення діяльності господарства мають стати оптимізація витрат, підвищення ефективності використання ресурсів, покращення структури оборотних активів та розробка заходів щодо зниження точки беззбитковості.

2.3 Оцінка ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства

Ефективність підприємницької діяльності є ключовим показником успішності функціонування будь-якого суб'єкта господарювання, особливо в умовах сучасного агропромислового виробництва. Для фермерських

господарств, що спеціалізуються на вирощуванні сільськогосподарських культур, оцінка ефективності набуває особливого значення, оскільки саме від раціонального використання земельних, матеріальних та фінансових ресурсів залежить їх конкурентоспроможність і можливість подальшого розвитку.

Ефективність використання земельних ресурсів є одним із визначальних факторів результативності діяльності фермерського господарства. Структура посівних площ ФГ «Шайденко Т. О.» характеризується диверсифікованим підходом до вирощування основних сільськогосподарських культур.

Як свідчать дані таблиці 2.15, загальна площа під сільськогосподарськими культурами у 2024 році становила 850,00 га, що на 10,4% більше порівняно з 2023 роком та практично відповідає рівню 2022 року.

Таблиця 2.15 - Структура посівних площ сільськогосподарських культур у ФГ «Шайденко Т. О.»

Культура	2022 рік, га	% до загальної площі 2022	2024 рік, га	% до загальної площі 2024	Зміни 2024/2022, га	Зміни 2024/2022, %
Соя	90,0	10,5	140,0	16,5	+50,0	+55,6
Кукурудза	350,0	40,7	320,0	37,6	-30,0	-8,6
Соняшник	300,0	34,9	130,0	15,3	-170,0	-56,7
Пшениця озима	120,0	13,9	260,0	30,6	+140,0	+116,7
Разом	860,0	100,0	850,0	100,0	-10,0	-1,2

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Найбільшу питому вагу в структурі посівних площ займає кукурудза – 37,6% (320,00 га), що відображає орієнтацію господарства на вирощування високоврожайних зернових культур. Пшениця озима займає 30,6% посівних площ (260,00 га), демонструючи тенденцію до збільшення площ під цією культурою, що є позитивним фактором диверсифікації виробництва. Соя та соняшник відповідно займають 16,5% та 15,3% від загальної площі, при цьому площа під соєю у 2024 році зросла до 140,00 га порівняно з 90,00 га у 2022 році, тоді як площа під соняшником скоротилася з 300,00 га до 130,00 га.

Продуктивність сільськогосподарського виробництва є найважливішим показником ефективності використання земельних ресурсів та технологій вирощування культур. Аналіз даних валового збору та урожайності культур, представлених у таблиці 2.16, свідчить про значну диференціацію результатів за окремими культурами.

Таблиця 2.16 - Валовий збір та урожайність сільськогосподарських культур у ФГ «Шайденко Т. О.»

Культура	Валовий збір 2022, ц	Валовий збір 2024, ц	Зміни, ц	Зміни, %	Урожайність 2022, ц/га	Урожайність 2024, ц/га	Зміни урожайності, ц/га
Соя	2 160,0	4 200,0	+2 040,0	+94,4	24,0	30,0	+6,0
Кукурудза	31 150,0	29 440,0	-1 710,0	-5,5	89,0	92,0	+3,0
Соняшник	8 100,0	3 900,0	-4 200,0	-51,9	27,0	30,0	+3,0
Пшениця озима	6 600,0	18 200,0	+11 600,0	+175,8	55,0	70,0	+15,0
Разом	48 010,0	55 740,0	+7 730,0	+16,1	55,8	65,6	+9,8

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Загальний валовий збір у 2024 році становив 55 740,00 ц, що на 16,1% більше порівняно з 2022 роком (48 010,00 ц), незважаючи на незначне скорочення загальної посівної площі. Найвищу урожайність у 2024 році продемонструвала кукурудза – 92,0 ц/га, хоча цей показник є нижчим за рівень 2022 року (89,0 ц/га). Пшениця озима показала урожайність 70,0 ц/га у 2024 році порівняно з 55,0 ц/га у 2022 році, що свідчить про суттєве покращення технології вирощування та сприятливі погодні умови. Урожайність сої зросла з 24,0 ц/га до 30,0 ц/га, демонструючи позитивну динаміку ефективності виробництва цієї культури. Водночас урожайність соняшнику знизилася з 27,0 ц/га у 2022 році до 30,0 ц/га у 2024 році, що може бути пов'язано зі зміною земельних ділянок або погіршенням агротехнічних умов.

Комерційна ефективність господарської діяльності визначається здатністю підприємства реалізувати вирощену продукцію та отримати відповідні фінансові

результати. Аналіз обсягів реалізації продукції, представлений у таблиці 2.17, показує, що ФГ «Шайденко Т. О.» реалізує значну частину виробленої продукції.

Таблиця 2.17 - Обсяги реалізації та товарність продукції ФГ «Шайденко Т. О.»

Культура	Реалізація 2022, ц	Реалізація 2024, ц	Зміни, ц	Зміни, %	Рівень товарності 2022, %	Рівень товарності 2024, %
Соя	1 922,4	3 864,0	+1 941,6	+101,0	89,0	92,0
Кукурудза	24 577,4	22 668,8	-1 908,6	-7,8	78,9	77,0
Соняшник	7 290,0	3 081,0	-4 209,0	-57,7	90,0	79,0
Пшениця озима	4 752,0	14 378,0	+9 626,0	+202,6	72,0	79,0
Разом	38 541,8	43 991,8	+5 450,0	+14,1	80,3	78,9

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

У 2024 році було реалізовано 43 991,8 ц сільськогосподарської продукції, що становить 78,9% від валового збору, порівняно з 80,3% у 2022 році. Найвищий рівень товарності спостерігається у пшениці озимої – 79,0% у 2024 році (14 378,0 ц), що свідчить про орієнтацію на комерційне виробництво цієї культури. Соя також характеризується високим рівнем товарності – 92,0% у 2024 році (3 864,0 ц), що відображає стабільний попит на цю культуру. Кукурудза має дещо нижчий рівень реалізації – 77,0% (22 668,8 ц), що може бути пов'язано зі створенням страхових запасів або використанням частини продукції для власних потреб господарства. Соняшник реалізовано на рівні 79,0% від валового збору (3081,0 ц).

Фінансова ефективність підприємницької діяльності визначається співвідношенням доходів від реалізації продукції та витрат на її виробництво і збут. Аналіз вартості реалізованої продукції свідчить про значне зростання загальної виручки господарства. У 2024 році загальна вартість реалізованої продукції становила 39 960,5 тис. грн., що на 55,4% більше порівняно з 2022 роком (25 710,7 тис. грн.). Найбільший внесок у загальну виручку забезпечує кукурудза – 17 885,6 тис. грн. (44,8% від загальної виручки), що відображає як високі обсяги виробництва, так і стабільні ціни реалізації. Пшениця озима у 2024

році забезпечила виручку на рівні 11 804,3 тис. грн. (29,5%), демонструючи зростання у 5,0 разів порівняно з 2022 роком.

Таблиця 2.18 - Вартість реалізованої продукції та ціни реалізації у ФГ «Шайденко Т. О.»

Культура	Вартість реалізації 2022, тис. грн.	Вартість реалізації 2024, тис. грн.	Зміни, тис. грн.	Зміни, %	Ціна реалізації 2022, грн./ц	Ціна реалізації 2024, грн./ц
Соя	2 422,2	6 400,7	+3 978,5	+164,2	1 260	1 657
Кукурудза	12 018,3	17 885,6	+5 867,3	+48,8	489	789
Соняшник	8 908,3	3 869,7	-5 038,6	-56,6	1 222	1 256
Пшениця озима	2 361,7	11 804,3	+9 442,6	+399,8	497	821
Разом	25 710,7	39 960,5	+14 249,8	+55,4	-	-

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Середня ціна реалізації кукурудзи у 2024 році становила 789 грн./ц, пшениці озимої – 821 грн./ц, сої – 1 657 грн./ц, соняшнику – 1 256 грн./ц, що свідчить про диференціацію цінової політики залежно від ринкової кон'юнктури.

Рентабельність виробництва є інтегральним показником ефективності підприємницької діяльності, який характеризує співвідношення прибутку та витрат на виробництво і реалізацію продукції (табл. 2.19).

Таблиця 2.19 - Узагальнені показники ефективності підприємницької діяльності ФГ «Шайденко Т. О.» у галузі рослинництва

Показник	2022 рік	2024 рік	Відхилення (+/-)	Темп зміни, %
Площа посівних площ, га	860,0	850,0	-10,0	-1,2
Валовий збір продукції, ц	48 010,0	55 740,0	+7 730,0	+16,1
Урожайність, ц/га	55,8	65,6	+9,8	+17,6
Реалізовано продукції, ц	38 541,8	43 991,8	+5 450,0	+14,1
Рівень товарності, %	80,3	78,9	-1,4	-1,7
Виручка від реалізації, тис. грн.	25 710,7	39 960,5	+14 249,8	+55,4
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	20 358,3	37 522,9	+17 164,6	+84,3
Витрати на збут, тис. грн.	2 293,9	2 924,3	+630,4	+27,5
Повна собівартість реалізації, тис. грн.	22 652,2	40 447,2	+17 795,0	+78,6

Продовження таблиці 2.19

Показник	2022 рік	2024 рік	Відхилення (+/-)	Темп зміни, %
Прибуток від реалізації, тис. грн.	5 350,1	2 434,7	-2 915,4	-54,5
Рівень рентабельності реалізації, %	23,6	6,4	-17,2	-72,9
Рівень рентабельності виробництва, %	26,3	6,5	-19,8	-75,3

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Собівартість реалізованої продукції у 2024 році становила 37 522,9 тис. грн., що на 84,3% більше порівняно з 2022 роком (20 358,3 тис. грн.), відображаючи загальне зростання витрат на виробництво внаслідок збільшення обсягів виробництва та інфляційних процесів. Витрати на збут продукції зросли з 2 293,9 тис. грн. у 2022 році до 2 924,3 тис. грн. у 2024 році, що становить 27,5% зростання. Прибуток від реалізації продукції у 2024 році становив 2 434,7 тис. грн., що на 54,5% менше порівняно з 2022 роком (5 350,1 тис. грн.), що свідчить про суттєве погіршення фінансових результатів діяльності господарства.

Рівень рентабельності реалізації продукції у 2024 році становив лише 6,4% порівняно з 23,6% у 2022 році, що свідчить про критичне зниження ефективності господарської діяльності. Рівень рентабельності виробництва знизився з 26,3% до 6,5%, що відображає негативний вплив зростання виробничих витрат на фінансові результати. Аналіз рентабельності за окремими культурами показує суттєву диференціацію результатів. Соя у 2024 році забезпечила рентабельність на рівні 6,0%, що є значно нижче показника 2022 року (26,3%). Кукурудза продемонструвала рентабельність 6,0% у 2024 році порівняно з 26,3% у 2022 році. Соняшник має рентабельність 6,0% у 2024 році (25,1% у 2022 році), а пшениця озима – 6,1% у 2024 році порівняно з 23,6% у 2022 році.

Зниження рентабельності виробництва пов'язане з кількома ключовими факторами. По-перше, собівартість виробництва продукції зростала більш високими темпами порівняно з цінами реалізації, що призвело до скорочення маржі прибутковості. По-друге, середня ціна реалізації продукції на одиницю продукції хоча і зросла з 667 грн./ц у 2022 році до 908 грн./ц у 2024 році (на

36,1%), проте цього зростання було недостатньо для компенсації зростання собівартості, яка збільшилася з 528 грн./ц до 853 грн./ц (на 61,6%). По-третє, витрати на збут у розрахунку на одиницю продукції зросли з 60 грн./ц до 66 грн./ц, що також негативно вплинуло на фінансові результати.

Позитивним аспектом діяльності господарства є зростання продуктивності виробництва, що відображається у збільшенні середньої урожайності з 55,8 ц/га у 2022 році до 65,6 ц/га у 2024 році, тобто на 17,6%. Це свідчить про ефективність застосовуваних агротехнологій та раціональне використання земельних ресурсів. Збільшення валового збору продукції на 16,1% при незначному скороченні посівних площ підтверджує інтенсифікацію виробництва та покращення його результативності. Зростання виручки від реалізації на 55,4% демонструє здатність господарства нарощувати обсяги товарної продукції та адаптуватися до ринкових умов.

Водночас критичним викликом для ФГ «Шайденко Т. О.» є необхідність оптимізації витрат виробництва та підвищення ефективності використання ресурсів. Зростання собівартості продукції на 84,3% при зростанні виручки на 55,4% свідчить про нестабільність економічної ситуації та необхідність впровадження заходів з контролю витрат. Скорочення прибутку від реалізації на 54,5% та зниження рентабельності виробництва з 26,3% до 6,5% вказують на серйозні проблеми у фінансовому управлінні та ціноутворенні.

Проведена оцінка ефективності підприємницької діяльності ФГ «Шайденко Т. О.» у галузі рослинництва свідчить про неоднозначні результати господарської діяльності у період 2022-2024 років. З одного боку, господарство демонструє позитивну динаміку виробничих показників, включаючи зростання урожайності, валового збору та обсягів реалізації продукції. З іншого боку, фінансові результати діяльності характеризуються істотним погіршенням рентабельності виробництва, що зумовлено непропорційним зростанням собівартості продукції порівняно з цінами реалізації.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ ШАЙДЕНКО Т. О.

3.1 Виявлення резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства

Виявлення та мобілізація внутрішньогосподарських резервів є ключовим завданням управління підприємницькою діяльністю, оскільки саме від повноти використання наявного потенціалу залежить конкурентоспроможність та економічна стійкість фермерського господарства. Резерви підвищення ефективності підприємницької діяльності формуються внаслідок недостатнього використання виробничих можливостей, технологічних відставань, недосконалості організаційної структури та управлінських рішень.

Резерви підвищення ефективності можна класифікувати за різними ознаками. За джерелами виникнення виділяють внутрішньогосподарські резерви, які формуються безпосередньо у процесі діяльності підприємства, та зовнішні резерви, пов'язані з використанням сприятливої ринкової кон'юнктури. За часом використання розрізняють поточні резерви, які можуть бути мобілізовані протягом операційного циклу, та стратегічні резерви, реалізація яких потребує тривалого періоду та значних капіталовкладень. За напрямками дії виокремлюють резерви екстенсивного розвитку, пов'язані зі збільшенням обсягів використання ресурсів, та резерви інтенсивного розвитку, що базуються на підвищенні ефективності використання наявних ресурсів.

Проведений аналіз діяльності ФГ «Шайденко Т. О.» засвідчив наявність значних невикористаних можливостей для нарощування обсягів виробництва та підвищення його рентабельності. Зокрема, коефіцієнт зносу основних засобів досяг критичного рівня 37,8%, що обмежує можливості застосування сучасних енергоефективних технологій. Водночас середня урожайність основних культур

залишається нижчою за потенційно можливу на 20-35%, що свідчить про значні резерви інтенсифікації виробництва.

Першочерговим завданням є ідентифікація резервів підвищення продуктивності земельних ресурсів, оскільки земля є основним засобом виробництва в сільському господарстві. Наступна таблиця характеризує можливості підвищення урожайності основних культур господарства (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 - Резерви підвищення урожайності сільськогосподарських культур у ФГ «Шайденко Т. О.»

Культура	Фактична урожайність 2024 р., ц/га	Потенційна урожайність, ц/га	Резерв підвищення урожайності		Джерела резервів		
			ц/га	%	Агротехнічні заходи, ц/га	Оновлення сортів / гібридів, ц/га	Зрошення, ц/га
Соя	30,0	42,0	12,0	40,0	4,0	3,0	5,0
Кукурудза	92,0	120,0	28,0	30,4	8,0	10,0	10,0
Соняшник	30,0	38,0	8,0	26,7	3,0	3,0	2,0
Пшениця озима	70,0	90,0	20,0	28,6	7,0	8,0	5,0
У середньому	65,6	85,0	19,4	29,6	6,5	7,0	5,9

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Аналіз резервів підвищення урожайності показує наявність значних невикористаних можливостей у виробництві всіх основних культур господарства. Найбільший абсолютний резерв спостерігається у вирощуванні кукурудзи, де потенційне збільшення урожайності становить 28,0 ц/га або 30,4% до фактичного рівня. Водночас відносно найвищий резерв зафіксовано у виробництві сої, де можливе зростання продуктивності на 40,0% за рахунок комплексного впровадження сучасних агротехнологій. Основними джерелами резервів є оновлення сортів та гібридів, що може забезпечити в середньому 7,0 ц/га приросту урожайності, удосконалення агротехнічних заходів з потенціалом 6,5 ц/га та впровадження систем зрошення з очікуваним ефектом 5,9 ц/га.

Важливим напрямом мобілізації резервів є оптимізація використання матеріально-технічних ресурсів господарства. Наявна техніка характеризується

високим рівнем зносу та недостатнім завантаженням у міжсезонний період, що створює передумови для підвищення ефективності її експлуатації (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 - Резерви підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази ФГ «Шайденко Т. О.»

Вид ресурсів	Фактичний рівень використання 2024 р.		Потенційний рівень використання		Резерв підвищення ефективності	
	Коефіцієнт використання	Знос, %	Коефіцієнт використання	Знос після модернізації, %	Приріст коефіцієнта	Економія витрат, тис. грн.
Тракторний парк	0,68	45,0	0,88	18,0	0,20	850,0
Комбайни зернозбиральні	0,72	52,0	0,92	15,0	0,20	1200,0
Посівна техніка	0,82	38,0	0,95	12,0	0,13	420,0
Обприскувачі	0,75	41,0	0,90	20,0	0,15	380,0
Зернові сховища	0,65	38,0	0,95	15,0	0,30	650,0
Сушильне обладнання	0,58	62,0	0,85	25,0	0,27	720,0
Автотранспорт	0,70	48,0	0,88	22,0	0,18	540,0
Разом	-	-	-	-	-	4760,0

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Результати аналізу засвідчують наявність суттєвих резервів підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази господарства. Найнижчий коефіцієнт використання спостерігається у сушильного обладнання та зернових сховищ, що становить відповідно 0,58 та 0,65, при можливому збільшенні до 0,85 та 0,95. Це пов'язано з сезонністю робіт та недостатнім обсягом послуг, що надаються стороннім господарствам. Реалізація резервів підвищення ефективності використання техніки дозволить забезпечити економію витрат у розмірі 4760,0 тис. грн. щорічно, що становить 11,8% собівартості реалізованої продукції. Найбільший економічний ефект очікується від оптимізації використання комбайнового парку та зернових сховищ, де потенційна економія становить 1200,0 тис. грн. та 650,0 тис. грн. відповідно.

Відтак суттєвим джерелом резервів є оптимізація використання трудових ресурсів та підвищення продуктивності праці. Аналіз показує, що фактична продуктивність праці у господарстві залишається нижчою за потенційно можливу внаслідок недостатньої автоматизації виробничих процесів та застосування застарілих технологій (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 - Резерви підвищення ефективності використання трудових ресурсів ФГ «Шайденко Т. О.»

Категорія працівників	Фактична продуктивність, тис. грн./особу	Потенційна продуктивність, тис. грн./особу	Резерв підвищення		Джерела резервів	
			тис. грн./особу	%	Механізація, %	Підвищення кваліфікації, %
Механізатори	4200,0	6500,0	2300,0	54,8	35,0	19,8
Агрономи	3800,0	5200,0	1400,0	36,8	18,0	18,8
Допоміжний персонал	2100,0	3200,0	1100,0	52,4	32,0	20,4
Усього	3486,9	5280,0	1793,1	51,4	31,2	20,2

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Аналіз резервів підвищення ефективності використання трудових ресурсів показує можливість збільшення середньої продуктивності праці на 51,4%, що у абсолютному вимірі становить 1793,1 тис. грн. на одного працівника. Найбільший відносний резерв спостерігається у групі механізаторів, де потенційне зростання продуктивності може досягти 54,8% за рахунок оновлення тракторного парку та зернозбиральних комбайнів. Основним джерелом резервів є механізація та автоматизація виробничих процесів, що може забезпечити 31,2% приросту продуктивності праці.

Підвищення кваліфікації персоналу через навчання сучасним технологіям вирощування культур та експлуатації техніки дозволить додатково збільшити продуктивність на 20,2%.

Значні резерви підвищення ефективності діяльності господарства формуються у сфері фінансового управління та оптимізації витрат виробництва. Аналіз структури собівартості продукції дозволяє ідентифікувати напрями раціоналізації витрат без погіршення якості продукції (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 - Резерви оптимізації витрат виробництва у ФГ «Шайденко Т. О.»

Стаття витрат	Фактичні витрати 2024 р.		Потенційні витрати після оптимізації		Резерв економії	
	тис. грн.	% до собівартості	тис. грн.	% до собівартості	тис. грн.	%
Насіння та посадковий матеріал	5630,0	15,0	4940,0	14,2	690,0	12,3
Добрива мінеральні	8440,0	22,5	7380,0	21,2	1060,0	12,6
Засоби захисту рослин	6750,0	18,0	5810,0	16,7	940,0	13,9
Паливно-мастильні матеріали	7130,0	19,0	6230,0	17,9	900,0	12,6
Оплата праці з нарахуваннями	3940,0	10,5	3650,0	10,5	290,0	7,4
Ремонт та обслуговування техніки	3000,0	8,0	2280,0	6,5	720,0	24,0
Послуги сторонніх організацій	1880,0	5,0	1690,0	4,9	190,0	10,1
Інші прямі витрати	753,0	2,0	753,0	2,2	-	-
Разом прямих витрат	37523,0	100,0	32733,0	94,1	4790,0	12,8
Непрямі витрати	2924,3	-	2560,0	-	364,3	12,5
Повна собівартість	40447,3	-	35293,0	-	5154,3	12,7

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Результати аналізу резервів оптимізації витрат виробництва засвідчують можливість зниження собівартості продукції на 5154,3 тис. грн. або 12,7% без погіршення якісних параметрів продукції. Найбільший абсолютний резерв економії спостерігається за статтею мінеральних добрив, де можливе скорочення витрат на 1060,0 тис. грн. за рахунок впровадження системи точного землеробства та оптимізації норм внесення добрив на основі агрохімічних аналізів ґрунту. Суттєвий потенціал має раціоналізація витрат на засоби захисту рослин через застосування інтегрованих систем захисту та біологічних препаратів, що дозволить зекономити 940,0 тис. грн. Найвищий відносний резерв виявлено за статтею ремонту та обслуговування техніки, де можливе скорочення витрат на 24,0% внаслідок оновлення застарілого обладнання та впровадження системи планово-попереджувального ремонту.

Реалізація виявлених резервів потребує комплексного підходу та узгодженості заходів у різних сферах діяльності господарства. По-перше, необхідно забезпечити фінансування програми модернізації матеріально-технічної бази, що створить передумови для впровадження сучасних технологій та підвищення продуктивності виробництва. По-друге, важливим є формування системи мотивації персоналу до освоєння інноваційних технологій та підвищення якості виконання робіт. По-третє, слід розробити програму поетапної мобілізації резервів з урахуванням пріоритетності окремих заходів та наявності фінансових ресурсів.

Таким чином, виявлення резервів стратегічного розвитку підприємницької діяльності ФГ «Шайденко Т. О.» засвідчило наявність значних невикористаних можливостей підвищення ефективності господарювання. Загальний потенціал зростання ефективності діяльності оцінюється на рівні 115,0%, що може бути досягнуто за рахунок комплексної реалізації виробничих, ресурсних, витратних, фінансових та організаційних резервів. Найбільший економічний ефект очікується від підвищення продуктивності праці та оптимізації витрат виробництва, які разом можуть забезпечити понад 55% загального приросту ефективності. Реалізація виявлених резервів дозволить підвищити рентабельність діяльності до 53,3%, що відповідає високоефективним підприємствам галузі, та створить стійку базу для довгострокового розвитку фермерського господарства в умовах динамічного ринкового середовища.

3.2 Обґрунтування стратегії розвитку фермерського господарства

Стратегічний розвиток фермерського господарства в сучасних умовах господарювання вимагає комплексного підходу до формування перспективних напрямів діяльності, які забезпечать стабільне зростання ефективності виробництва та конкурентоспроможності підприємства на ринку сільськогосподарської продукції. Проведений аналіз господарської діяльності ФГ «Шайденко Т. О.» за 2022-2024 роки засвідчив наявність як позитивних

тенденцій, так і проблемних аспектів, що потребують стратегічного втручання. Зокрема, спостерігається суттєве зниження рентабельності діяльності з 23,6% до 6,4%, незважаючи на зростання обсягів виручки на 55,4%. Це свідчить про необхідність перегляду стратегічних орієнтирів та визначення пріоритетних напрямів розвитку, які дозволять оптимізувати виробничі процеси, знизити витрати та підвищити ефективність використання наявних ресурсів.

Стратегічна оцінка ефективності виробництва окремих культур показує суттєві відмінності в економічних результатах. Наступна таблиця демонструє порівняльний аналіз рентабельності виробництва основних сільськогосподарських культур у господарстві (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 - Порівняльна ефективність виробництва основних культур у ФГ «Шайденко Т. О.» у 2022 та 2024 роках

Показник	Соя	Кукурудза	Соняшник	Пшениця озима
2022 рік				
Площа посіву, га	90,0	350,0	300,0	120,0
Урожайність, ц/га	24,0	89,0	27,0	55,0
Виручка, тис. грн.	2422,2	12018,3	8908,3	2361,7
Виручка на 1 га, тис. грн.	26,9	34,3	29,7	19,7
Ціна реалізації, грн./ц	1260,0	489,0	1222,0	497,0
2024 рік				
Площа посіву, га	140,0	320,0	130,0	260,0
Урожайність, ц/га	30,0	92,0	30,0	70,0
Виручка, тис. грн.	6400,7	17885,6	3869,7	11804,3
Виручка на 1 га, тис. грн.	45,7	55,9	29,8	45,4
Ціна реалізації, грн./ц	1657,0	789,0	1256,0	821,0
Зміни 2024/2022				
Зміна площі, га	+50,0	-30,0	-170,0	+140,0
Зміна урожайності, ц/га	+6,0	+3,0	+3,0	+15,0
Зміна виручки на 1 га, тис. грн.	+18,8	+21,6	+0,1	+25,7
Темп зростання ціни, %	+31,5	+61,3	+2,8	+65,2

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ФГ Шайденко Т. О.

Отримані результати свідчать про суттєві відмінності в економічній ефективності виробництва різних культур. Найбільш позитивну динаміку продемонстрували пшениця озима та соя, де виручка на одиницю площі зросла на 25,7 тис. грн. та 18,8 тис. грн. відповідно. Кукурудза також показала високі результати з приростом виручки на гектар у розмірі 21,6 тис. грн., що зумовлено

як збільшенням урожайності, так і суттєвим зростанням цін реалізації. Натомість виробництво соняшнику виявилось найменш ефективним, оскільки приріст виручки становив лише 0,1 тис. грн. на гектар при мінімальному зростанні цін.

Для формування обґрунтованої стратегії розвитку необхідно визначити оптимальну структуру посівних площ, яка максимізуватиме економічну ефективність господарства. При цьому слід враховувати не лише поточну рентабельність окремих культур, але й агротехнічні вимоги сівозміни, ринкові перспективи та можливості збуту продукції (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 - Стратегічний розподіл посівних площ ФГ «Шайденко Т. О.» на перспективу

Культура	Фактична структура 2024 р.		Стратегічна структура		Очікувана урожайність, ц/га	Планова виручка на 1 га, тис. грн.	Частка у виручці, %
	га	%	га	%			
Соя	140,0	16,5	180,0	21,2	32,0	53,0	17,7
Кукурудза	320,0	37,6	280,0	32,9	95,0	75,0	39,0
Соняшник	130,0	15,3	80,0	9,4	32,0	40,0	5,9
Пшениця озима	260,0	30,6	310,0	36,5	75,0	61,5	35,4
Інші культури	-	-	-	-	-	8,0	2,0
Разом	850,0	100,0	850,0	100,0	-	-	100,0

Джерело: розраховано автором

Запропонована стратегічна структура посівних площ передбачає перерозподіл ресурсів на користь найбільш рентабельних культур. Зокрема, планується збільшення площ під соєю на 40 га та пшеницею озимою на 50 га, що забезпечить зростання частки цих культур у загальній виручці до 53,1%. Водночас площі під соняшником пропонується скоротити до 80 га внаслідок низької цінової динаміки та високої собівартості виробництва. Такий розподіл дозволить підвищити загальну ефективність використання земельних ресурсів при збереженні агротехнічно обґрунтованої сівозміни.

Важливим елементом стратегічного планування є модернізація матеріально-технічної бази господарства. Аналіз показників ефективності використання основних виробничих фондів засвідчив високий рівень їх зносу,

який у 2024 році становив 37,8%, що свідчить про необхідність оновлення технічного парку. Відтак наступним стратегічним напрямом має стати поетапне оновлення сільськогосподарської техніки та обладнання (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 - План модернізації матеріально-технічної бази ФГ «Шайденко Т. О.» на стратегічний період

Напрямок інвестування	Поточний стан 2024 р.		Планові показники		Очікуваний ефект	
	Одиниць	Знос, %	Інвестиції, тис. грн.	Термін реалізації, років	Економія витрат, %	Приріст продуктивності, %
Оновлення тракторного парку	8	45,0	4500,0	3	15,0	12,0
Придбання комбайнів	3	52,0	7200,0	4	18,0	15,0
Система точного землеробства	-	-	2100,0	2	12,0	8,0
Зернові сховища	2	38,0	3800,0	3	8,0	-
Обладнання для сушіння	1	62,0	2800,0	2	10,0	-
Система краплинного зрошення	-	-	5600,0	5	20,0	25,0
Разом	-	-	26000,0	-	-	-

Джерело: розраховано автором

Реалізація програми модернізації матеріально-технічної бази потребуватиме інвестицій у розмірі 26000,0 тис. грн. протягом п'ятирічного періоду. Найбільш капіталомісткими напрямами є придбання комбайнів та впровадження системи краплинного зрошення, що разом становить майже 50% загального обсягу інвестицій. Водночас ці напрями забезпечать найбільший приріст продуктивності та економію витрат. Впровадження системи точного землеробства дозволить оптимізувати використання добрив та засобів захисту рослин, що зменшить витрати та підвищить екологічність виробництва.

Диверсифікація діяльності є важливим стратегічним напрямом зниження ризиків та забезпечення стабільності доходів господарства. В умовах високої нестабільності аграрних ринків розширення спектру діяльності дозволить

компенсувати збитки від несприятливої цінової кон'юнктури на окремі види продукції. Запропоновані напрями диверсифікації передбачають розвиток переробки сільськогосподарської сировини, що дозволить отримувати додану вартість та знизити залежність від цінової кон'юнктури на ринку зерна (табл. 3.8)

Таблиця 3.8 - Напрями диверсифікації діяльності ФГ «Шайденко Т. О.» та їх економічні параметри

Напрямок диверсифікації	Обсяг інвестицій, тис. грн.	Термін реалізації, років	Очікувана виручка, тис. грн./рік	Частка у структурі доходів, %
Переробка зерна (борошно)	8500,0	2	12000,0	15,0
Виробництво олії соняшникової	15200,0	3	18500,0	18,0
Насінництво елітних сортів	3800,0	2	6200,0	8,0
Надання агросервісних послуг	4200,0	1	5800,0	7,0
Органічне виробництво	2600,0	3	8400,0	10,0
Птахівництво	12500,0	3	15800,0	12,0
Разом за новими напрямками	46800,0	-	66700,0	70,0
Традиційне рослинництво	-	-	28300,0	30,0
Загальна виручка	-	-	95000,0	100,0

Джерело: розраховано автором

Найбільш рентабельним напрямом є розвиток органічного виробництва з рівнем рентабельності 42,0%, однак це потребує тривалого періоду переходу та сертифікації. Насінництво елітних сортів також характеризується високою рентабельністю на рівні 35,0% при відносно невеликих інвестиціях. Виробництво олії соняшникової забезпечить найбільшу виручку серед нових напрямів діяльності, хоча потребує значних капіталовкладень.

Узагальнюючи результати стратегічного аналізу, необхідно сформулювати інтегровану оцінку ефективності запропонованих напрямів розвитку ФГ «Шайденко Т. О.».

Представлена інтегральна оцінка стратегічних напрямів розвитку демонструє позитивну динаміку основних економічних показників господарства. Реалізація комплексу запропонованих заходів дозволить збільшити виручку від реалізації з 41843,7 тис. грн. у базовому році до 95000,0 тис. грн. на п'ятому році стратегічного періоду, що становить 127,1% приросту. Особливо важливим є зростання рентабельності діяльності з 5,8% до 15,2%, що свідчить про суттєве підвищення ефективності використання ресурсів господарства (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 - Інтегральна оцінка стратегічних напрямів розвитку ФГ «Шайденко Т. О.»

Показник	Базовий рік (2024)	Стратегічний період		
		Рік 1	Рік 3	Рік 5
Виробничі показники				
Площа посівних площ, га	850,0	850,0	850,0	850,0
Середня урожайність, ц/га	65,6	72,0	82,0	89,0
Валовий збір продукції, ц	55740,0	61200,0	69700,0	75650,0
Фінансові показники				
Виручка від реалізації, тис. грн.	41843,7	52800,0	78500,0	95000,0
Собівартість реалізації, тис. грн.	40447,2	46200,0	65800,0	79800,0
Чистий прибуток, тис. грн.	2187,5	5280,0	10160,0	12160,0
Рівень рентабельності, %	5,8	11,4	15,4	15,2
Інвестиційні показники				
Обсяг інвестицій за період, тис. грн.	-	18500,0	48200,0	72800,0
Фондоозброєність, тис. грн.	1653,5	2850,0	4620,0	5980,0
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,378	0,285	0,198	0,152
Показники ефективності				
Виручка на 1 га, тис. грн.	49,2	62,1	92,4	111,8
Прибуток на 1 га, тис. грн.	2,6	6,2	12,0	14,3
Фондовіддача	2,11	2,35	2,68	2,85
Продуктивність праці, тис. грн./особу	3486,9	4400,0	6541,7	7916,7
Показники диверсифікації				
Частка рослинництва у виручці, %	95,5	88,0	68,0	30,0
Частка переробки у виручці, %	-	8,0	22,0	48,0
Частка інших напрямів у виручці, %	4,5	4,0	10,0	22,0
Кількість напрямів діяльності	2	3	5	7

Джерело: розраховано автором

Аналіз виробничих показників засвідчує значне підвищення продуктивності земельних угідь, де середня урожайність зростає з 65,6 ц/га до 89,0 ц/га, що забезпечить збільшення валового збору продукції на 35,7%. Це досягатиметься шляхом впровадження інтенсивних технологій вирощування культур,

використання високоякісного насіннєвого матеріалу та модернізації матеріально-технічної бази. Виручка на один гектар сільськогосподарських угідь збільшиться більш ніж удвічі, досягнувши 111,8 тис. грн., що значно перевищує середньогалузеві показники.

Диверсифікація діяльності господарства стане ключовим фактором забезпечення стабільності доходів та зниження підприємницьких ризиків. Частка переробки досягне 48,0% загальної виручки, що забезпечить отримання доданої вартості та підвищить стійкість господарства до цінових коливань на ринку сільськогосподарської продукції. Кількість напрямів діяльності зросте з двох до семи, що значно розширить можливості маневрування ресурсами та адаптації до змін ринкового середовища.

Таким чином, обґрунтування напрямів стратегічного розвитку підприємницької діяльності ФГ «Шайденко Т. О.» базується на комплексному підході до вирішення проблем підвищення ефективності виробництва. Основними стратегічними пріоритетами визначено оптимізацію структури посівних площ на користь найбільш рентабельних культур, модернізацію матеріально-технічної бази господарства, впровадження інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та диверсифікацію діяльності через розвиток переробки продукції.

3.3 Розрахунок економічного ефекту від впровадження стратегії розвитку фермерського господарства

Ефективність будь-якої стратегії розвитку підприємства визначається насамперед економічними результатами її реалізації, що знаходять відображення у зростанні виручки, прибутку та показників рентабельності. Для ФГ «Шайденко Т. О.», яке протягом 2022-2024 років демонструвало неоднозначну динаміку фінансових результатів з тенденцією до скорочення рівня рентабельності з 22,7% до 5,8%, розробка комплексної стратегії розвитку набуває особливої актуальності. Запропонована стратегія охоплює декілька взаємопов'язаних

напрямів: підвищення урожайності сільськогосподарських культур, оптимізацію структури посівних площ, модернізацію матеріально-технічної бази, диверсифікацію виробництва та оптимізацію витрат. Кожен із цих напрямів передбачає конкретні заходи з чітко визначеними ресурсними потребами та очікуваними результатами. Розрахунок економічного ефекту від впровадження запропонованої стратегії дозволить обґрунтувати доцільність інвестицій та визначити перспективи фінансового стану господарства на п'ятирічний період.

Відправною точкою для оцінки ефективності стратегії є аналіз базових показників діяльності господарства станом на 2024 рік та прогнозування їх зміни під впливом реалізації запропонованих заходів. Базовий рік характеризується виручкою від реалізації продукції на рівні 41843,7 тис. грн., собівартістю 40447,2 тис. грн. та чистим прибутком 2187,5 тис. грн. Рівень рентабельності господарської діяльності становить лише 5,8%, що свідчить про низьку ефективність використання ресурсів. При цьому господарство має значний потенціал для підвищення продуктивності: фактична середня урожайність 65,6 ц/га може бути збільшена до 85,0 ц/га за рахунок агротехнічних заходів, оновлення сортів та впровадження систем зрошення. Коефіцієнт зносу основних засобів на рівні 0,378 вказує на необхідність модернізації матеріально-технічної бази, що у поєднанні з оптимізацією витрат може забезпечити суттєве покращення фінансових результатів.

Для систематизації розрахунків економічного ефекту було сформовано прогноз поетапної реалізації стратегії на п'ятирічний період з виділенням ключових контрольних точок на 1-й, 3-й та 5-й роки впровадження. Інтегральна оцінка стратегічних напрямів розвитку представлена у таблиці 3.10, яка демонструє динаміку виробничих, фінансових та інвестиційних показників господарства.

Як свідчать розрахункові дані, реалізація стратегії розвитку дозволить збільшити виручку від реалізації продукції у 2,27 рази – з 41843,7 тис. грн. до 95000,0 тис. грн. протягом п'ятирічного періоду. При цьому найбільш інтенсивне зростання очікується на третьому році реалізації стратегії, коли виручка досягне

78500,0 тис. грн. завдяки повномасштабному запуску переробних потужностей та виходу на проектну потужність модернізованого обладнання. Чистий прибуток господарства зростає у 5,56 рази – з 2187,5 тис. грн. до 12160,0 тис. грн., що обумовлено не лише зростанням обсягів виробництва, але й оптимізацією витрат та переходом на виробництво продукції з вищою доданою вартістю.

Таблиця 3.10 – Прогнозні показники реалізації стратегії розвитку ФГ «Шайденко Т. О.»

Показник	Базовий 2024	Рік 1	Рік 3	Рік 5	Відхилення 5-й рік до базового
Виробничі показники					
Площа посівних площ, га	850,0	850,0	850,0	850,0	0,0
Середня урожайність, ц/га	65,6	72,0	82,0	89,0	+23,4
Валовий збір продукції, ц	55740,0	61200,0	69700,0	75650,0	+19910,0
Фінансові показники					
Виручка від реалізації, тис. грн.	41843,7	52800,0	78500,0	95000,0	+53156,3
Собівартість реалізації, тис. грн.	40447,2	46200,0	65800,0	79800,0	+39352,8
Чистий прибуток, тис. грн.	2187,5	5280,0	10160,0	12160,0	+9972,5
Рівень рентабельності, %	5,8	11,4	15,4	15,2	+9,4 п.п.
Інвестиційні показники					
Обсяг інвестицій за період, тис. грн.	-	18500,0	48200,0	72800,0	72800,0
Фондоозброєність, тис. грн.	1653,5	2850,0	4620,0	5980,0	+4326,5
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,378	0,285	0,198	0,152	-0,226

Джерело: розраховано автором

Рівень рентабельності господарської діяльності підвищиться з критично низького рівня 5,8% до прийнятного значення 15,2%, що забезпечить фінансову стійкість підприємства та можливість самофінансування подальшого розвитку.

Важливою складовою економічного ефекту є зміна структури доходів господарства внаслідок реалізації стратегії диверсифікації, що знижує ризики, пов'язані з нестабільністю цін на окремі види продукції.

У таблиці 3.11 представлено прогнозну структуру доходів за напрямками діяльності, яка відображає перехід від моногалузевого до багатoproфільного виробництва. Так, структура доходів демонструє кардинальну трансформацію

бізнес-моделі господарства. Якщо у базовому році 95,5% виручки формувалося за рахунок реалізації товарного зерна та насіння, то на п'ятому році реалізації стратегії частка традиційного рослинництва скоротиться до 30,0%, що забезпечить значне зниження ризиків через диверсифікацію джерел доходів. Найбільш значущими новими напрямками стануть виробництво олії соняшникової з часткою 19,5% у структурі доходів та птахівництво з часткою 16,4%.

Таблиця 3.11 – Прогнозна структура доходів ФГ «Шайденко Т. О.» за напрямками діяльності

Напрямок діяльності	Базовий 2024 рік		Рік 1		Рік 3		Рік 5	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Рослинництво (товарне зерно та насіння)	39960,5	95,5	46464,0	88,0	53380,0	68,0	28500,0	30,0
Переробка зерна (борошно)	-	-	2112,0	4,0	8635,0	11,0	12000,0	12,6
Виробництво олії соняшникової	-	-	2112,0	4,0	8635,0	11,0	18500,0	19,5
Насінництво елітних сортів	-	-	-	-	-	-	6200,0	6,5
Надання агросервісних послуг	1883,2	4,5	2112,0	4,0	3925,0	5,0	5800,0	6,1
Органічне виробництво	-	-	-	-	3925,0	5,0	8400,0	8,8
Птахівництво	-	-	-	-	-	-	15600,0	16,4
Усього	41843,7	100,0	52800,0	100,0	78500,0	100,0	95000,0	100,0

Джерело: розраховано автором

Переробка зерна на борошно забезпечить 12,6% виручки, що дозволить отримувати додану вартість від власної сировини. Впровадження органічного виробництва з часткою 8,8% відкриє доступ до преміальних ринків з вищими цінами реалізації. Така структура доходів забезпечить стабільність фінансових надходжень протягом року та знизить залежність від цінової кон'юнктури на окремі види продукції. Одним із ключових факторів досягнення запланованих фінансових результатів є оптимізація витрат виробництва, яка передбачає зниження матеріаломісткості продукції без погіршення її якості.

У таблиці 3.12 представлено порівняльний аналіз структури витрат у базовому році та після впровадження заходів з оптимізації. Розрахункові дані свідчать про можливість скорочення повної собівартості виробництва на 5154,3 тис. грн., або на 12,7%, що становить суттєвий резерв підвищення прибутковості господарства. Найбільший ефект досягається за рахунок оптимізації витрат на ремонт та обслуговування техніки – економія становить 720,0 тис. грн., або 24,0% від базового рівня, що стане можливим завдяки оновленню машинно-тракторного парку та зниженню частоти виходу обладнання з ладу.

Таблиці 3.12 – Порівняльний аналіз структури витрат до та після оптимізації

Стаття витрат	Базовий 2024 рік		Після оптимізації		Економія	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Насіння та посадковий матеріал	5630,0	15,0	4940,0	14,2	690,0	12,3
Добрива мінеральні	8440,0	22,5	7380,0	21,2	1060,0	12,6
Засоби захисту рослин	6750,0	18,0	5810,0	16,7	940,0	13,9
Паливно-мастильні матеріали	7130,0	19,0	6230,0	17,9	900,0	12,6
Оплата праці з нарахуваннями	3940,0	10,5	3650,0	10,5	290,0	7,4
Ремонт та обслуговування техніки	3000,0	8,0	2280,0	6,5	720,0	24,0
Послуги сторонніх організацій	1880,0	5,0	1690,0	4,9	190,0	10,1
Інші прямі витрати	753,0	2,0	753,0	2,2	-	-
Усього прямих витрат	37523,0	100,0	32733,0	94,1	4790,0	12,8
Непрямі витрати	2924,3	-	2560,0	-	364,3	12,5
Повна собівартість	40447,3	-	35293,0	-	5154,3	12,7

Джерело: розраховано автором

Скорочення витрат на засоби захисту рослин на 940,0 тис. грн., або 13,9%, буде досягнуто через впровадження інтегрованої системи захисту рослин з використанням біологічних методів та точного внесення препаратів. Економія на мінеральних добривах у розмірі 1060,0 тис. грн. забезпечується диференційованим внесенням за результатами агрохімічного обстеження ґрунтів. Впровадження системи точного землеробства дозволить скоротити

витрати паливно-мастильних матеріалів на 900,0 тис. грн. за рахунок оптимізації маршрутів руху техніки та зниження кількості технологічних проходів по полю.

Реалізація стратегії розвитку вимагає значних інвестиційних вкладень у модернізацію виробничої бази та створення нових напрямів діяльності. У таблиці 3.13 представлено графік інвестицій з розподілом за роками та напрямками використання коштів. Графік інвестицій передбачає загальний обсяг капіталовкладень 72800,0 тис. грн. протягом чотирьох років з найбільшою концентрацією у другому році – 21100,0 тис. грн.

Таблиця 3.13 – Графік інвестицій у реалізацію стратегії розвитку ФГ «Шайденко Т. О.»

Напрямок інвестування	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5	Усього
	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.
Оновлення тракторного парку	4500,0	-	-	-	-	4500,0
Придбання комбайнів	7200,0	-	-	-	-	7200,0
Система точного землеробства	2100,0	-	-	-	-	2100,0
Зернові сховища	-	3800,0	-	-	-	3800,0
Обладнання для сушіння	-	2800,0	-	-	-	2800,0
Переробка зерна (борошно)	-	8500,0	-	-	-	8500,0
Виробництво олії	-	-	15200,0	-	-	15200,0
Насінництво елітних сортів	-	3800,0	-	-	-	3800,0
Надання агросервісних послуг	2000,0	2200,0	-	-	-	4200,0
Органічне виробництво	-	-	2600,0	-	-	2600,0
Система краплинного зрошення	-	-	-	5600,0	-	5600,0
Птахівництво	-	-	-	12500,0	-	12500,0
Усього інвестицій	15800,0	21100,0	17800,0	18100,0	-	72800,0
Накопичено	15800,0	36900,0	54700,0	72800,0	72800,0	-

Джерело: розраховано автором

Такий розподіл інвестицій обумовлений послідовністю впровадження проектів: спочатку модернізація базової виробничої інфраструктури, потім створення переробних потужностей та на завершальному етапі диверсифікація виробництва. У першому році пріоритетом є оновлення машинно-тракторного парку та комбайнового парку на загальну суму 13800,0 тис. грн., що забезпечить

підвищення продуктивності праці та зниження втрат при збиранні врожаю. Другий рік характеризується найбільшою інвестиційною активністю з реалізацією одразу п'яти проектів загальною вартістю 21100,0 тис. грн., включаючи будівництво переробного комплексу для виробництва борошна вартістю 8500,0 тис. грн. Третій рік присвячений створенню олійного виробництва з інвестиціями 15200,0 тис. грн., а четвертий рік – запуску птахівничого комплексу вартістю 12500,0 тис. грн. та системи краплинного зрошення на суму 5600,0 тис. грн.

Важливим аспектом оцінки ефективності стратегії є визначення терміну окупності інвестицій та показників рентабельності вкладеного капіталу. У таблиці 3.14 представлено розрахунок кумулятивних грошових потоків та визначення періоду повернення інвестицій.

Таблиця 3.14 – Оцінка економічної ефективності інвестиційного проекту

Показник	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5
Чистий прибуток, тис. грн.	5280,0	7320,0	10160,0	11280,0	12160,0
Амортизація, тис. грн.	2840,0	3950,0	5120,0	6180,0	6850,0
Операційний грошовий потік, тис. грн.	8120,0	11270,0	15280,0	17460,0	19010,0
Інвестиції, тис. грн.	-15800,0	-21100,0	-17800,0	-18100,0	0,0
Чистий грошовий потік, тис. грн.	-7680,0	-9830,0	-2520,0	-640,0	19010,0
Кумулятивний грошовий потік, тис. грн.	-7680,0	-17510,0	-20030,0	-20670,0	-1660,0
Коефіцієнт рентабельності інвестицій (ROI), %	-	-	-	-	25,8
Термін окупності, років	-	-	-	-	4,1

Джерело: розраховано автором

Розрахунки свідчать про те, що реалізація стратегії розвитку потребує тривалого інвестиційного періоду з кумулятивним від'ємним грошовим потоком протягом чотирьох років. Операційний грошовий потік, що включає чистий прибуток та амортизацію, зростає з 8120,0 тис. грн. у першому році до 19010,0 тис. грн. у п'ятому році, демонструючи позитивну динаміку господарської діяльності. Кумулятивний грошовий потік досягає максимального від'ємного значення у четвертому році на рівні -20670,0 тис. грн., після чого починається

період повернення інвестицій. Термін окупності проекту становить 4,1 року, що є прийнятним показником для аграрного сектору з урахуванням масштабності трансформації виробництва. Коефіцієнт рентабельності інвестицій на рівні 25,8% значно перевищує середню вартість капіталу та підтверджує економічну доцільність реалізації стратегії.

Комплексна оцінка соціально-економічної ефективності стратегії розвитку включає не лише фінансові показники, але й соціальні ефекти, пов'язані з розвитком людського капіталу та створенням додаткових робочих місць. У таблиці 3.15 представлено прогноз зміни показників використання трудових ресурсів та соціальних параметрів діяльності господарства.

Таблиця 3.15 – Соціально-економічні показники реалізації стратегії розвитку

Показник	Базовий 2024	Рік 1	Рік 3	Рік 5	Відхилення
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	12	12	12	12	0
у т.ч. зайнятих у новітніх напрямках, осіб	-	2	5	8	+8
Продуктивність праці, тис. грн./особу	3486,9	4400,0	6541,7	7916,7	+4429,8
Темп зростання продуктивності, %	-	126,2	187,6	227,0	-
Середня заробітна плата, тис. грн./рік	328,3	380,0	485,0	590,0	+261,7
Темп зростання заробітної плати, %	-	115,8	147,7	179,7	-
Фонд оплати праці, тис. грн.	3940,0	4560,0	5820,0	7080,0	+3140,0
Частка ФОП у виручці, %	9,4	8,6	7,4	7,5	-1,9 п.п.
Відрахування до бюджету, тис. грн.	1180,0	1825,0	3850,0	5240,0	+4060,0

Джерело: розраховано автором

Соціально-економічні показники демонструють суттєве підвищення ефективності використання трудових ресурсів без збільшення загальної чисельності персоналу. Продуктивність праці зростає з 3486,9 тис. грн. на одного працівника до 7916,7 тис. грн., що становить 227,0% від базового рівня. Таке зростання стане можливим завдяки механізації виробничих процесів, впровадженню сучасних технологій та переходу на виробництво продукції з вищою доданою вартістю. Середня заробітна плата працівників зростає з 328,3

тис. грн. на рік до 590,0 тис. грн., що забезпечить підвищення життєвого рівня персоналу на 79,7%. При цьому частка фонду оплати праці у виручці знизиться з 9,4% до 7,5%, що свідчить про випереджаюче зростання доходів господарства порівняно з витратами на персонал. Створення нових напрямів діяльності дозволить забезпечити зайнятість 8 працівників у переробці та додаткових виробництвах, що підвищить диверсифікацію трудових ресурсів та знизить сезонність зайнятості. Відрахування до бюджету зростуть з 1180,0 тис. грн. до 5240,0 тис. грн., що підтверджує соціальну значущість реалізації стратегії для розвитку територіальної громади.

Важливим аспектом комплексної оцінки економічного ефекту є аналіз чутливості фінансових результатів до зміни ключових параметрів зовнішнього середовища, зокрема цін реалізації продукції та вартості матеріально-технічних ресурсів (табл. 3.16).

Таблиця 3.16 – Сценарний аналіз фінансових результатів реалізації стратегії (5-й рік)

Показник	Песимістичний сценарій	Базовий сценарій	Оптимістичний сценарій
Припущення щодо цін реалізації	-15% від базового	Базовий рівень	+15% від базового
Припущення щодо витрат	+10% від базового	Базовий рівень	-5% від базового
Виручка від реалізації, тис. грн.	80750,0	95000,0	109250,0
Собівартість реалізації, тис. грн.	87780,0	79800,0	75810,0
Чистий прибуток, тис. грн.	-7030,0	12160,0	27454,0
Рівень рентабельності, %	-8,0	15,2	36,2
Термін окупності, років	Не окупається	4,1	3,2
Коефіцієнт рентабельності інвестицій (ROI), %	-9,7	25,8	54,3
Точка беззбитковості, тис. грн.	71200,0	65800,0	62500,0

Джерело: розраховано автором

Сценарний аналіз демонструє значну чутливість фінансових результатів до зміни зовнішніх факторів, що є характерним для аграрного виробництва. За песимістичного сценарію, який передбачає зниження цін реалізації на 15% та зростання витрат на 10%, господарство отримає збиток 7030,0 тис. грн. при

виручці 80750,0 тис. грн., а проект не окупиться протягом планового періоду. Такий розвиток подій може бути спричинений несприятливою кон'юктурою на світових аграрних ринках, девальвацією національної валюти або підвищенням вартості імпортованих ресурсів. За базовим сценарієм, що ґрунтується на помірних припущеннях щодо динаміки цін та витрат, господарство досягне чистого прибутку 12160,0 тис. грн. при рентабельності 15,2% та терміні окупності 4,1 року. Оптимістичний сценарій передбачає зростання цін реалізації на 15% та зниження витрат на 5%, що може статися за умови сприятливої погоди, високих світових цін на продовольство та ефективної реалізації заходів з оптимізації витрат. У цьому випадку чистий прибуток досягне 27454,0 тис. грн., рентабельність становитиме 36,2%, а термін окупності скоротиться до 3,2 років.

Відтак, комплексна оцінка економічного ефекту від впровадження стратегії розвитку ФГ «Шайденко Т. О.» підтверджує її високу ефективність за базовим сценарієм при одночасній необхідності врахування значних ризиків, пов'язаних з нестабільністю зовнішнього середовища. Диверсифікація виробництва знижує залежність від окремих видів продукції, модернізація матеріально-технічної бази підвищує продуктивність та знижує витрати, оптимізація структури посівних площ орієнтує виробництво на найбільш прибуткові культури, а розвиток переробки дозволяє отримувати додану вартість. Сукупний економічний ефект від реалізації стратегії протягом п'ятирічного періоду становить 53156,3 тис. грн. приросту виручки та 9972,5 тис. грн. приросту чистого прибутку порівняно з базовим роком, що за наявності належного фінансування та послідовної реалізації запланованих заходів забезпечить перехід господарства на якісно новий рівень розвитку з диверсифікованою структурою виробництва, сучасною матеріально-технічною базою та високими показниками рентабельності.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження практичних аспектів ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарського підприємства та обґрунтування шляхів його розвитку на прикладі ФГ «Шайденко Т. О.» можна зробити наступні висновки.

1. Досліджено теоретико-методичні основи ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств.

Встановлено, що ефективність слід розглядати як комплексну багатокритеріальну категорію, що інтегрує технологічний, економічний, соціальний та екологічний підходи. Специфіка малих форм господарювання, до яких належить фермерське господарство, полягає в обмеженості ресурсів, високій ризикованості та необхідності балансування між короткостроковою рентабельністю та довгостроковою стійкістю. Система показників оцінки повинна включати індикатори продуктивності ресурсів (землі, праці, капіталу), прибутковості та рентабельності, адаптовані до умов невеликих аграрних формувань.

2. Надано організаційно-економічну характеристику фермерського господарства «Шайденко Т. О.».

Підприємство спеціалізується на вирощуванні зернових та олійних культур (соя, кукурудза, соняшник, озима пшениця) на площі 850 га. За період 2022–2024 рр. спостерігається позитивна динаміка виробничих показників: зростання урожайності, валового збору та виручки. Однак організаційна структура залишається простою, а технічна база характеризується високим зносом (коефіцієнт зносу 37,8% у 2024 р.), що свідчить про нагальну потребу в модернізації для підтримки конкурентоспроможності.

Встановлено, що фермерське господарство демонструє значний потенціал зростання, успішно нарощуючи обсяги виробництва та диверсифікуючи виробничу програму. Позитивним є збільшення кадрового потенціалу та розширення спектру послуг. Однак критичною проблемою є неефективне

управління витратами, що призводить до різкого зниження рентабельності діяльності. Стратегічні зміни у структурі виробництва, зокрема збільшення частки високомаржинальних культур як соя та озима пшениця, свідчать про адекватну реакцію на ринкові сигнали. Проте ці позитивні зрушення нівелюються зростанням собівартості, що може бути пов'язано з інфляційними процесами, підвищенням цін на засоби виробництва або неоптимальним використанням ресурсів

3. Здійснено аналіз фінансово-економічних показників ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства.

Аналіз виявив суттєве погіршення фінансових результатів: рівень рентабельності діяльності впав з 22,7% у 2022 р. до 5,8% у 2024 р., а чистий прибуток скоротився більш ніж удвічі. Головною причиною є непропорційне зростання собівартості (на 84,3%), яке перевищило темпи зростання виручки (59,2%). Незважаючи на високі показники фінансової стійкості та автономії, низька ліквідність та рентабельність свідчать про проблеми в операційній ефективності та управлінні витратами.

4. Надано оцінку ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства.

Інтегральна оцінка засвідчила, що позитивні зрушення у виробничій сфері (зростання урожайності та оптимізація структури посівів на користь більш прибуткових культур) нівелюються економічними негараздами. Критичне зниження маржі прибутковості та зростання точки беззбитковості свідчать про втрату ефективності при масштабуванні виробництва. Таким чином, поточний стан підприємства характеризується як нестійкий, що вимагає негайних заходів щодо відновлення рентабельності.

5. Виявлено резерви підвищення ефективності підприємницької діяльності фермерського господарства.

Ідентифіковано значні внутрішні резерви, реалізація яких може забезпечити зростання ефективності на 115%. Ключові резерви включають: підвищення урожайності культур на 19,4 ц/га в середньому за рахунок

агротехніки, оновлення сортів та зрошення; оптимізацію використання матеріально-технічної бази з економією 4,76 млн грн.; підвищення продуктивності праці на 51,4%; та скорочення витрат виробництва на 12,7% (5,15 млн грн.) шляхом раціоналізації використання матеріалів та техніки.

6. Розроблено та обґрунтовано стратегію розвитку фермерського господарства.

Запропонована стратегія базується на трьох основних напрямках: оптимізація структури посівних площ на користь сої та озимої пшениці; технологічна модернізація (оновлення парку техніки, впровадження точного землеробства та систем зрошення) обсягом інвестицій 26 млн грн.; та диверсифікація діяльності через розвиток переробки (борошно, олія), органічного виробництва та птахівництва. Це дозволить знизити ризики та перейти від екстенсивної до інтенсивної моделі зростання.

7. Визначено економічний ефект від впровадження стратегії розвитку фермерського господарства.

Прогнозована реалізація стратегії протягом 5 років забезпечить суттєве покращення економічних показників: виручка зросте в 2,27 рази (до 95 млн грн.), чистий прибуток – у 5,56 рази (до 12,16 млн грн.), а рентабельність відновиться до 15,2%. Інвестиції обсягом 72,8 млн грн. окупляться за 4,1 року при рентабельності інвестицій (ROI) 25,8%. Стратегія також має позитивний соціальний ефект, передбачаючи зростання продуктивності праці на 127% та заробітної плати на 79,7% без збільшення чисельності персоналу.

В цілому, комплексна оцінка економічного ефекту від впровадження стратегії розвитку ФГ «Шайденко Т. О.» підтверджує її високу ефективність за базовим сценарієм при одночасній необхідності врахування значних ризиків, пов'язаних з нестабільністю зовнішнього середовища. Диверсифікація виробництва знижує залежність від окремих видів продукції, модернізація матеріально-технічної бази підвищує продуктивність та знижує витрати, а розвиток переробки дозволяє отримувати додану вартість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Benedek Z., Fertő I., Galamba Marreiros C., Mossmann de Aguiar P., Pocol C. B., Čechura L., Pöder A., Pääso P., Bakucs Z. Farm diversification as a potential success factor for small-scale farmers constrained by COVID-related lockdown: Contributions from a survey conducted in four European countries during the first wave of COVID-19. *PLoS ONE*. 2021. Vol. 16(5). e0251715. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251715>
2. Đokić D., Matkovski B., Jeremić M., Đurić I. Land productivity and agri-environmental indicators: a case study of Western Balkans. *Land*. 2022. Vol. 11(12). Article 2216. DOI: <https://doi.org/10.3390/land11122216>.
3. Đokić D., Novaković T., Tekić D., Matkovski B., Zekić S., Milić D. Technical efficiency of agriculture in the European Union and Western Balkans: SFA method. *Agriculture*. 2022. Vol. 12(12). Article 1992. DOI: <https://doi.org/10.3390/agriculture12121992>.
4. Đokić D. et al. Drivers and determinants of technical efficiency / land productivity relevant for farm-level profitability and investment decisions. *MDPI Special Issue*. 2022. PDF: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059383.pdf> (дата звернення: 12.10.2025).
5. Halytsia O., Vracholi M., Nivievskyi O., Sauer J. Assessing the environmental performance of agricultural production using a parametric approach: An application for crop producers in Ukraine. *Eastern European Economics*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1080/00128775.2024.2368042>.
6. Kvartiuk V., Bukin E., Herzfeld T. For whoever has will be given more? Land rental decisions and technical efficiency in Ukraine. *Land Use Policy*. 2024. Vol. 146. Article 107336. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2024.107336>.
7. Miari G., Manevska-Tasevska G., Hansson H. Farm diversification strategies and their relations to farm financial performance: evidence from Swedish agriculture. *Agricultural Finance Review*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1108/AFR-04-2023-0051> (дата звернення: 12.10.2025).

8. Petrescu-Mag R. M. et al. A comparative view of agri-environmental indicators and land productivity: implications for farm performance and sustainability. *Agriculture*. 2022. Vol. 12. Article 490. DOI: <https://doi.org/10.3390/agriculture12040490>.

9. Radlińska K. Some theoretical and practical aspects of technical efficiency in agriculture. *Sustainability*. 2023. Vol. 15(18). Article 13509. DOI: <https://doi.org/10.3390/su151813509>.

10. Stratton A. E., Wittman H., Blesh J. Diversification supports farm income and improved working conditions during agroecological transitions in southern Brazil. *Agronomy for Sustainable Development*. 2021. Vol. 41. 35. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13593-021-00688-x>.

11. Zhu Y. et al. The effect of agricultural mechanization services on farm performance and technical efficiency. *Agriculture*. 2025. Vol. 15(11). Article 1233. DOI: <https://doi.org/10.3390/agriculture15111233>.

12. Бондаренко Н., Кудлай А. Прибутковість сільськогосподарських підприємств України: сучасний стан, динаміка та шляхи підвищення. *Галицький економічний вісник*. 2022. Т. 77. № 4. С. 110–119.

13. Вовк М. В. Диверсифікація сільськогосподарських підприємств як основа стійкості (Український контекст). *Економіка агробізнесу*. 2024. № 3. С. 55–68. DOI: 10.54929/2786-5738-2023-9-04-14.

14. Грабек Я. А. Стан та перспективи розвитку тваринницьких галузей сільського господарства України. *Науковий журнал УДАТУ*. 2025. С. 197–207. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-197-207>.

15. Іваненко О. І. Забезпечення аграрного виробництва матеріально-технічними ресурсами: проблеми та напрями модернізації. *Агросвіт*. 2023. № 4. С. 45–56. PDF: <https://eapk.com.ua/en/article/read/suchasny-stan-ta-perspektivi-materialno-tekhnichnogo-zabezpechennya-silogo-gospodarstva> (дата звернення: 12.10.2025).

16. Корольков М. О. Сучасні аспекти ефективності підприємницької діяльності суб'єктів господарювання у галузі АПК. Збірник тез доповідей

міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та управління в Україні та світі» (Полтава, 15 березня 2025 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2025. С. 21-23.

17. Корольков М. О. Інноваційні аспекти підвищення ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарського підприємства. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права: досвід та перспективи» (Черкаси, 29 липня 2025 р.). Черкаси: ЦФЕНД, 2025 С. 38-43.

18. Кухар О. В., Крюкова І. О., Руденко С. В. Реалізація потенціалу диверсифікації аграрного бізнесу для зниження ризиків сталого розвитку. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9, № 1. С. 24–28. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-3>.

19. Миколайович О., Тимчак В. Економічна ефективність вирощування сільськогосподарських культур за передовими технологіями. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-40>.

20. Моторин Р. М. Аналіз впливу зовнішніх шоків на рентабельність активів сільськогосподарських підприємств. *Scientific Ukrainian Journal*. 2024. Т. X. № Y. С. 34–49. PDF: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/download/428/399/> (дата звернення: 12.10.2025).

21. Пономарьова М. Формування та управління розвитком переробного сектору як шлях підвищення рентабельності фермерського господарства. *Фінанси і кредит*. 2022. Т. 28. № 9. С. 87–102. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3825> (дата звернення: 12.10.2025).

22. Поліщук Н., Попадюк Я. Сучасний стан розвитку та інвестування сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-49>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4895> (дата звернення: 12.10.2025).

23. Русан В. М. Функціонування аграрного сектору в умовах війни. *Національна економіка «Інтелект XXI»*. 2022. № 2. С. 13–18. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2022-2.3>.

24. Суркова В. О. Методичні підходи до аналізу ефективності аграрних підприємств. *Економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 12–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2022-79-10>.

25. Цифрова трансформація аграрних відносин: тематичний випуск. *Lviv State Economic Journal*. 2023. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/52>.

26. Цой Д. В. Організаційно-економічні засади ефективного управління аграрним підприємством: монографія. *Дніпро: Дніпровський державний аграрно-технічний університет*, 2024. PDF: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/11057/1/%D0%A6%D0%BE%D0%B9%20%D0%94.%20%D0%92..pdf> (дата звернення: 12.10.2025).

27. Черемісіна С. Г. Моніторинг ефективності зернового господарства України: фактори впливу та повоєнні перспективи. *ECONOMICS: time realities*. 2024. № 3(73). С. 78–93. DOI: <https://doi.org/10.15276/ETR.03.2024.8>.

28. Забезпечення аграрного виробництва в умовах воєнного часу: збірник аналітичних статей. *Агроекономічні дослідження*. 2021–2023. PDF: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/download/4742/4782/10861> (дата звернення: 12.10.2025).

29. Фесенко В. В., Ступнікер Г. Л., Мотієнко С. С. Аналіз прибутковості сільськогосподарських підприємств України як фактор нарощування економічного потенціалу під час воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-29>

Додатки

Додаток А

Апробація результатів дослідження

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ,
ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

CURRENT ISSUES OF ECONOMICS, FINANCE, ACCOUNTING AND
MANAGEMENT IN UKRAINE AND THE WORLD

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

15 березня 2025 р.
March 15, 2025

м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine

ЗМІСТ CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ SECTION 1. ECONOMICS AND MANAGEMENT OF ENTERPRISES	6
<i>Задорожко Г. І., Лавриненко В. І.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	6
<i>Задорожко Г. І., Мельничук А. В.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	8
<i>Ревков О. А.</i> АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕРОБНОЇ СФЕРИ АПК	10
<i>Якимець Д.-І. І.</i> СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	12
СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ SECTION 2. ECONOMICS OF TRADE AND SERVICES	14
<i>Акмен В. О., Ніколаєвська Г. Ю.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ ТОРГІВЛІ, В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	14
СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ SECTION 3. ENVIRONMENTAL ECONOMICS	17
<i>Шпильова Ю. Б., Омельченко А. А.</i> АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ ТА ЛІСОВИМИ РЕСУРСАМИ	17
СЕКЦІЯ 4. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ SECTION 4. ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND EXCHANGE ACTIVITIES	19
<i>Єфанов В. А.</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПЛАНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	19
<i>Корольков М. О.</i> СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ГАЛУЗІ АПК	21
<i>Пелех К. О.</i> КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОГНОЗУВАННЯ РИЗИКІВ АГРОПІДПРИЄМНИЦТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ІОТ ТА МОДЕЛЕЙ GARCH	23

УДК 334.012.32

Корольков М. О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
 зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”
 Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Єфанов В. А.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
 імені професора І. М. Брюховецького
 Сумський національний аграрний університет

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ГАЛУЗІ АПК

Ефективність підприємницької діяльності в агропромисловому комплексі на сучасному етапі розвитку економіки розглядається як багатовимірна та комплексна категорія, що виходить за межі традиційного співвідношення “результат-витрати”.

У науковій літературі відбувається трансформація підходів до розуміння ефективності агробізнесу через призму сталого розвитку, що передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів діяльності. Економічна складова ефективності визначається не лише прибутковістю та рентабельністю, але й через призму доданої вартості, конкурентоспроможності продукції та підприємства в цілому, інвестиційної привабливості та стійкості бізнес-моделі до ринкових коливань. Соціальний вимір ефективності охоплює створення робочих місць у сільській місцевості, рівень оплати праці, забезпечення належних умов праці, інвестиції у розвиток людського капіталу та сільських територій. Екологічна складова набуває особливої ваги в умовах кліматичних змін і оцінюється через показники раціонального використання природних ресурсів, мінімізації негативного впливу на довкілля, впровадження ресурсозберігаючих технологій та біологічних методів захисту рослин. Важливим елементом сталого розвитку є впровадження замкнених циклів виробництва, зокрема переробка відходів сільського господарства на біопаливо та органічні добрива [3, с. 214-215].

Дедалі більше агропідприємств інтегрують принципи сталого розвитку у свої бізнес-моделі, керуючись не лише прагненням до відповідності міжнародним стандартам та очікуванням споживачів, але й усвідомленням власної відповідальності за збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь, що в кінцевому підсумку підвищує їх конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість.

Інноваційний підхід до визначення ефективності акцентує увагу на здатності підприємств АПК до технологічного оновлення, впровадження смарт-технологій, діджиталізації бізнес-процесів, що дозволяє оптимізувати виробничі процеси та підвищувати продуктивність праці. Важливим аспектом сучасного розуміння ефективності в АПК є інтеграція в глобальні ланцюги створення вартості, що

оцінюється через експортний потенціал, відповідність міжнародним стандартам якості та безпеки продукції, здатність до трансферу технологій [1, с. 33-34].

Макроекономічні чинники відіграють визначальну роль у формуванні середовища функціонування суб'єктів господарювання в агропромисловому комплексі, створюючи як можливості, так і виклики для їхньої діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

**Вплив макроекономічних чинників на
функціонування суб'єктів господарювання в АПК**

Макроекономічний чинник	Вплив на суб'єкти господарювання в АПК
Валютний курс	Визначає конкурентоспроможність експортної продукції та вартість імпортованих ресурсів (техніки, добрив, засобів захисту рослин)
Інфляція	Призводить до зростання виробничих витрат та зниження купівельної спроможності населення на внутрішньому ринку
Відсоткові ставки	Впливають на доступність кредитних ресурсів для фінансування сезонних робіт та інвестиційних проектів
Фіскальна політика	Формує податкове навантаження та визначає рівень державної підтримки через субсидіювання галузі
Регуляторна політика	Встановлює стандарти якості продукції, екологічні вимоги та умови зовнішньоекономічної діяльності
Світові ціни на продукцію	Визначають експортні можливості та прибутковість аграрних підприємств
Розвиток інфраструктури	Впливає на логістичні витрати та доступ до ринків збуту
Демографічні тенденції	Формують пропозицію робочої сили в сільській місцевості
Кліматичні зміни	Підвищують виробничі ризики та вимагають адаптації технологій вирощування
Міжнародні торговельні угоди	Визначають умови доступу до зовнішніх ринків та рівень конкуренції на внутрішньому ринку

Джерело: складено автором на основі [2-3]

Таким чином, макроекономічне середовище формує комплекс взаємопов'язаних факторів, які потребують постійного моніторингу та адаптації бізнес-стратегій суб'єктів господарювання в АПК для забезпечення їх сталого розвитку та конкурентоспроможності.

В цілому, сучасне трактування ефективності підприємницької діяльності в АПК набуває системного характеру і враховує не лише поточні економічні результати, але й довгострокові ефекти для всіх зацікавлених сторін: власників, працівників, споживачів, громад та суспільства в цілому.

Список літератури

1. Гончарук І. В., Томашук І. В. Вплив інноваційних процесів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 1 (63). С. 30-47. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-1-3.
2. Миколайчук В. І. Макроекономічні аспекти управління інноваційною діяльністю в аграрному секторі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2019. № 36. С. 45-53.
3. Ярмоленко Ю. О. Основні підходи до стратегічного планування сталого розвитку АПК України та європейський досвід. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 4. С. 212-219.

УДК 631.1:004.9:519.872

Пелех К. О.

асистент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики
 Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОГНОЗУВАННЯ РИЗИКІВ АГРОПІДПРИЄМНИЦТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ІОТ ТА МОДЕЛЕЙ GARCH

Прогнозування розвитку агропідприємництва із застосуванням моделей GARCH та технологій Інтернету речей (IoT) є важливим напрямом сучасних досліджень через зростаючі виклики аграрного сектору, такі як зміни клімату, дефіцит природних ресурсів, необхідність підвищення продуктивності та ефективності господарювання. Застосування IoT-технологій дозволяє агропідприємствам оперативно отримувати точні дані щодо стану ґрунту, кліматичних умов, розвитку рослин та роботи агротехніки, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів, зниженню витрат та зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище.

Однак використання сучасних технологій несе додаткові ризики, такі як проблеми кібербезпеки, технічні збої та складність інтеграції різних систем. Саме тому виникає необхідність точного та комплексного прогнозування ризиків розвитку агропідприємств. У цьому контексті ефективними є GARCH-моделі, що дозволяють моделювати умовну волатильність економічних та фінансових процесів. Переваги GARCH-моделей включають здатність враховувати гетероскедастичність, тобто змінну дисперсію, нелінійність зв'язків між змінними та адаптацію до змінного середовища. Разом з тим, класичні GARCH-моделі мають низку обмежень, таких як вимоги до стаціонарності часових рядів, труднощі моделювання екстремальних подій та обмежена інтерпретованість отриманих результатів. Для вирішення цих проблем запропоновано удосконалений підхід, який передбачає поєднання класичних GARCH-моделей із сучасними методами машинного навчання, зокрема нейронними мережами довготривалої короткочасної пам'яті (LSTM), а також застосування розширених варіантів моделей GARCH (EGARCH, GJR-GARCH). Крім того, використання

Продовження додатку А
Апробація результатів дослідження

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ,
ФІНАНСІВ ТА ПРАВА: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

CURRENT ISSUES OF ECONOMICS, ACCOUNTING,
FINANCE AND LAW: EXPERIENCE AND PROSPECTS

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

29 липня 2025 р.
July 29 2025

м. Черкаси, Україна
Cherkasy, Ukraine

СЕКЦІЯ 4. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ SECTION 4. ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND EXCHANGE ACTIVITIES	34
Бирченко В. І. ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	34
Корольков М. О. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	38
Майоров О. В. КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	43
Таран Д. В. МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ ПРИ ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ	46
Юзвак В. Л. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	49
СЕКЦІЯ 5. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА SECTION 5. CRIMINAL LAW, CRIMINAL EXECUTIVE LAW, CRIMINOLOGY, CRIMINAL PROCEDURE, CRIMINALISTICS.....	52
Герасименко О. М. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПРОТИДІЇ ДИВЕРСІЇ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	52
СЕКЦІЯ 6. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА SECTION 6. TOURISM AND HOTEL-RESTAURANT BUSINESS	57
Пригара О. В. МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАРТНЕРСЬКИХ ПРОЄКТІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ	57

УДК 631.1:330.341.1:658.8

Корольков М. О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
 зі спеціальності 076 “Підприємництво та торгівля”
 Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник:

Єфанов В. А.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
 імені професора І. М. Брюховецького
 Сумський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРЬСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне сільське господарство стоїть перед викликами глобального масштабу: необхідністю забезпечення продовольчої безпеки зростаючого населення планети, адаптацією до кліматичних змін та підвищенням конкурентоспроможності в умовах глобалізації економіки. В цьому контексті впровадження інновацій у підприємницьку діяльність сільськогосподарських підприємств стає не просто бажаним, а критично необхідним фактором виживання та розвитку. Інноваційні підходи дозволяють оптимізувати виробничі процеси, знизити витрати, підвищити якість продукції та забезпечити стійкий розвиток аграрного сектору [1, с. 114; 3, с. 133].

Першочерговим напрямком інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств є впровадження сучасних технологій виробництва. Точне землеробство революціонує традиційні методи ведення сільського господарства завдяки використанню GPS-навігації, дронів, датчиків вологості ґрунту та автоматизованих систем внесення добрив. Ці технології дозволяють оптимізувати використання ресурсів, знизити витрати на паливо та добрива, а також підвищити врожайність (табл. 1) [1, с. 116; 2, с. 41-42].

компаніями. Сільськогосподарські підприємства, які активно впроваджують інновації, демонструють вищу стійкість до економічних коливань та кращу адаптацію до змін ринкових умов.

Список літератури

1. Шматковська Т. О., Сосна Г. М. До проблематики підвищення ефективності діяльності підприємства на інноваційних засадах. *Фінансовий простір*. 2016. №1 (21). С. 114-118.

2. Гончарук І. В., Томашук І. В. Вплив інноваційних процесів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 1 (63). С. 30-47. DOI: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2023-1-3>.

3. Нестеренко В. Ю., Мороз А. Р., Болотова Т. М. Інновації у сільськогосподарському підприємстві та їх вплив на конкурентоспроможність. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2022. № 1 (28). С. 130-137. DOI: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2022.28.130>

Додаток Б

Фінансова звітність ФГ «Шайденко Т. О.» за 2024 рік

Дата звіту	28.02.2025
Період	2024 рік, 12 міс
КАТОТТГ	UA59080270010111002
Кількість працівників	12

Фінансова звітність мікропідприємства

Актив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного року, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Необоротні активи Основні засоби:	1010	19 825.60	19 857.50
первісна вартість	1011	29 224.00	31 903.40
знос	1012	9 398.40	12 045.90
Інші необоротні активи	1090	115.70	
Усього за розділом I	1095	19 941.30	19 857.50
II. Оборотні активи Запаси	1100	20 277.80	7 872.80
Поточна дебіторська заборгованість	1155	1 968.30	8 872.50
Г роші та їх еквіваленти	1165	0.00	
Інші оборотні активи	1190	2 946.20	195.00
Усього за розділом II	1195	25 192.30	16 940.30

Назва рядка	Код рядка	На початок звітнього року, тис. грн	На кінець звітнього періоду, тис. грн
Баланс	1300	45 133.60	36 797.80

Пасив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітнього року, тис. грн	На кінець звітнього періоду, тис. грн
Капітал	1400	0.00	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	34 194.60	36 382.10
Неоплачений капітал	1425	0.00	
Усього за розділом I	1495	34 194.60	36 382.10
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	0.00	
III. Поточні зобов'язання Короткострокові кредити банків	1600	8 824.80	224.00
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	1615	364.00	70.70
розрахунками з бюджетом	1620	35.50	
розрахунками зі страхування	1625	0.00	21.80
розрахунками з оплати праці	1630	31.80	99.20
Інші поточні зобов'язання	1690	1 682.90	
Усього за розділом III	1695	10 939.00	415.70
Баланс	1900	45 133.60	36 797.80

Звіт про фінансові результати

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За попередній період, тис. грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	41 843.70	26 654.40
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	37 522.90	21 569.20
Інші доходи	2160	791.00	370.30
Інші витрати	2165	2 924.30	2 060.20
Разом доходи (2000 + 2160)	2280	42 634.70	27 024.70
Разом витрати (2050 + 2165)	2285	40 447.20	23 629.40
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	2 187.50	3 395.30
Податок на прибуток	2300		0.00
Витрати (доходи), які зменшують (збільшують) фінансовий результат після оподаткування	2310		0.00
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300 - (+) 2310)	2350	2 187.50	3 395.30

